

Onderzoeksverslag

HAN_UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES

Gegevens deeltentamen

Verslagnaam:	Onderzoeksverslag
OWE:	VTH-4OI Onderzoek & Innovatie
Niveau:	Hoofdfase 3
Onderzoeksbegeleider:	Inez Hage-Lock
Opdrachtgever:	M. van Lieshout
	In samenwerking met Speels Collectief
HAND-IN inleverdatum:	16 augustus 2021
Kans:	1 ^e kans

Gegevens student

Studentnaam:	Carlijn Gouwentak
Studentnummer:	600708
Lettertype:	Calibri
Lettergrootte:	11
Aantal woorden (exclusief voorblad, voorwoord, inhoudsopgave, literatuurlijst en bijlagen):	12.625 woorden

Verhullen of Onthullen

Een hbo-scriptie over de werking van
maskertheater op het grensverleggende
vermogen van de spelers bij Speels Collectief.

Carlijn Gouwentak, Dramatherapie student aan
de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Omslagfoto: Pietro Carbucchio, 2021. Copyright 2021, Speels Collectief.

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksverslag van Carlijn Gouwentak. Dit onderzoek is uitgevoerd in de periode van februari - juli 2021 in opdracht van Speels Collectief. Het doel van dit onderzoek is om vanuit de praktijk en via literatuur inzicht te krijgen of en hoe maskertheater een therapeutische werking heeft op het grensverleggende vermogen van de spelers. Al jaren ben ik gefascineerd door maskers.

Vandaar dat ik ervoor gekozen had om een minor maskertheater in Oslo te volgen. Jammer genoeg kon dit vanwege COVID-19 niet doorgaan. Dus je begrijpt waarschijnlijk mijn enthousiasme toen ik erachter kwam dat ze bij het Speels Collectief een maskertheaterstuk gingen maken en ik de mogelijkheid kreeg hier mijn afstudeeronderzoek uit te voeren. In overleg met M. van Lieshout is het andere thema grenzen verleggen naar voren gekomen. Dit thema sloot aan bij mijn ervaringen tijdens mijn derdejaars therapie stage, waar ik voornamelijk gewerkt heb met grenzen. Ik ging dus enthousiast aan de slag.

Tijdens het onderzoek kwam ik er echter achter dat deze thema's geen makkelijke combinatie zijn om te onderzoeken. Ik had vooral veel moeite passende literatuur te vinden en dit aan elkaar te koppelen. Vanuit observaties, interviews en de survey zijn eigenlijk pas echt antwoorden op mijn vragen gekomen. Met deze steun heb ik dit onderzoek dus kunnen afronden. Daarom wil ik graag een aantal mensen bedanken. Ik wil graag vanuit het Speels Collectief Merel van Lieshout, Sanne Arbouw, Joris Christ en de spelers, die anoniem willen blijven, bedanken. Dankzij hun hulp ben ik tot de resultaten van dit onderzoek gekomen en het was fijn om met jullie te kunnen sparren en spelen. Binnen mijn opleiding wil ik Inez Hage-Lock bedanken voor haar begeleiding, hulp en opbouwende feedback.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	7
1. Inleiding	8
<i>Aanleiding</i>	8
<i>Speels Collectief</i>	8
<i>Onderzochte doelgroep en opbouw onderzoeksverslag</i>	8
<i>Kernbegrippen</i>	9
<i>Probleemanalyse</i>	10
<i>Probleemstelling</i>	10
<i>Onderzoeksvraag</i>	11
<i>Deelvragen</i>	11
<i>Doelstelling</i>	11
<i>Beoogd project resultaat</i>	11
<i>Algemene informatie over het toneelstuk</i>	11
2. Onderzoeksdesign	12
<i>Onderzoeksmethode en onderzoek type</i>	12
<i>Dataverzamelmethode</i>	12
<i>Deelvraag 1</i>	12
<i>Deelvraag 2</i>	13
<i>Deelvraag 3</i>	14
<i>Randvoorwaarden</i>	15
<i>Validiteit en betrouwbaarheid</i>	15
3. Resultaten	16
<i>Deelvragen</i>	16
<i>Deelvraag 1</i>	16
<i>Deelvraag 2</i>	18
<i>Deelvraag 3</i>	22
4. Conclusie	33
<i>Deelvragen</i>	33
5. Discussie	36
<i>Sterkte- en zwakteanalyse validiteit</i>	36
<i>Sterkte- en zwakteanalyse betrouwbaarheid</i>	36
<i>Relevantie voor beroepspraktijk</i>	37
6. Aanbevelingen	38
<i>Aanbevelingen beroepspraktijk</i>	38
<i>Aanbevelingen vervolgonderzoek</i>	38

Referentielijst	40
Bijlages	43
<i>Bijlage 1: Interview</i>	<i>43</i>
Interview schema	43
<i>Bijlage 2: Surveyonderzoek</i>	<i>45</i>
Vragen	45
Invulformulier onderzoeker voorbeeld	46
Invulformulier spelers leeg	47
Ingevulde formulieren spelers	50
<i>Bijlage 3: Observatielijst</i>	<i>58</i>
<i>Bijlage 4: Transcriptie</i>	<i>62</i>
Transcriptie afname survey	62
<i>Bijlage 5: GO-NO GO formulier</i>	<i>66</i>
<i>Bijlage 6: Afronding met O&I opdrachtgever</i>	<i>68</i>

Samenvatting

Dit onderzoek is tot stand gekomen als onderdeel van het afstudeertraject van Carlijn Gouwentak, dramatherapeut in opleiding aan de Vaktherapie opleiding van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Het doel van dit onderzoek is om vanuit de praktijk en via literatuur inzicht te krijgen of en hoe maskertheater een therapeutische werking heeft op het grensverleggende vermogen van de spelers. Dit onderzoek geeft een indicatie of maskertheater een passende interventie is om grenzen te verleggen.

In dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de vraag: Wat is het effect van maskerspel op het grensverleggend vermogen van de onderzochte spelers bij Speels Collectief? Dit onderzoek is een casestudy, want er wordt maar één organisatie en één groep onderzocht. Dit onderzoek heeft plaats gevonden bij Speels Collectief. De onderzochte theatergroep bestaat uit mensen met en zonder LVB, mensen met en zonder een lichamelijke beperking en mensen die zwakbegaafd zijn, van uitlopende leeftijden.

Op basis van resultaten van dit onderzoek kan worden gesteld dat de maskers en het maskertheater hebben bijgedragen aan het verleggen van de grenzen van de spelers binnen spel. Door een masker te dragen wordt er distantie gecreëerd. Distantie kwam naar boven als een belangrijke reden waarom spelers via maskertheater hun grenzen kunnen exploreren. Ook even compleet iemand anders zijn kwam naar voren bij zowel de literatuurstudie als de survey en de interviews als reden om te durven exploreren.

1. Inleiding

Aanleiding

Dit onderzoek is tot stand gekomen als onderdeel van het afstudeertraject van Carlijn Gouwentak, dramatherapeut in opleiding aan de Vaktherapie opleiding van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van M. van Lieshout, zakelijke en artistieke leiding van Speels Collectief.

Speels Collectief

“De maatschappij verdeelt ons in categorieën, bestempelt ons als ‘normaal’ of ‘abnormaal’. Deze verdeling bepaalt in welke mate iemand het recht heeft deel uit te maken van de samenleving. Volgens ons is niet een bepaald lichaam of een bepaalde geest beperkend, maar de sociale structuur en onze definitie van ‘normaal’. We bevragen de norm, zoeken de verwondering en omarmen het ongewone” (Speels Collectief, z.d.). Speels Collectief maakt diverse grote en kleine voorstellingen met spelers met en zonder beperking. Ze repeteren in ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten en Landpark Assisië in Biezenmortel (Speels Collectief, z.d.). Binnen dit onderzoek wordt één project onderzocht, een maskertheatergroep.

Onderzochte doelgroep en opbouw onderzoeksverslag

De onderzochte theatergroep bestaat uit mensen met en zonder LVB, mensen met en zonder een lichamelijke beperking en mensen die zwakbegaafd zijn, van uitlopende leeftijden. Het onderzoek zou te groot worden als hier compleet op gefocust wordt. Omdat Speels Collectief een inclusieve theatergroep is, is het een randvoorwaarde dat alle spelers gelijkwaardig behandeld worden en dat er geen tweedeling is tussen de spelers met een licht verstandelijke beperking (LVB) en de spelers zonder LVB (M. van Lieshout, persoonlijke communicatie 5 maart 2021).

Hierom is ervoor gekozen dat als uitgangspunt van de doelgroep van dit onderzoek mensen met en zonder LVB is. Dit betekent dat de uit uiteenlopende leeftijdsopbouw niet opgenomen wordt binnen dit onderzoek.

Inclusie gaat over het erbij horen en meedoen aan de samenleving. Er is sprake van een inclusieve samenleving als iedereen zijn plaats kan vinden (Peters & Martens, 2020). Omdat er een lange geschiedenis van gespecialiseerde zorg is en het concept van inclusie is nog niet geheel omarmd (Moonen, 2015), wordt er in vakliteratuur onderscheid gemaakt.

Dit houdt precies in dat er binnen de inhoudelijke oriëntatie en het literatuuronderzoek, in de onderzoeksmethode en resultaten, wel onderscheid tussen de spelers met en zonder LVB wordt gemaakt, omdat dit duidelijkheid schept voor de lezer en omdat dit gangbaar is binnen deze samenleving.

In de andere delen van de onderzoeksmethode en resultaten en de conclusie wordt dit onderscheid niet gemaakt. Dit sluit aan bij de kernwaarde van Speels Collectief. De resultaten hebben betrekking op de gehele geselecteerde maskertheatergroep.

Kernbegrippen

Grenzen verleggen

Hiermee wordt bedoeld dat de spelers nieuwe 'dingen' uit proberen, waarvan ze dachten dat ze het nooit zouden doen. Het gaat over persoonlijke groei, het zoeken naar uitdagingen, uit je comfortzone stappen en jezelf ontwikkelen.

Masker

Een masker is een voorwerp dat voor het gezicht geplaatst wordt. De speler kan vervolgens een rol of een sociale situatie uitspelen. Het masker wordt vaak gebruikt voor een duidelijke karakter vertoning of als distantiemiddel (Smith & Chandler, 1984). Als een toneelstuk met maskers gespeeld wordt, wordt dit ook wel **masker theater** genoemd.

Dramatherapie

Dramatherapie is een onderdeel van Vaktherapie waarbij drama, spel en fantasie doelgericht en methodisch wordt ingezet om psychische stoornissen en klachten te behandelen (Smeijsters, 2008). Aan de hand van behandeldoelen wordt er verrijkend, verwerkend of inzicht gevend gewerkt (Cimmermans & Boomsluiters, 2007). Door middel van dramatherapie wordt de verbeelding getriggerd, inzicht gegenereerd en groei en heling bevorderd (Baim, Brookes & Mountford, 2009).

Licht verstandelijke beperking (LVB)

Iemand met een lichte verstandelijke beperking (LVB) heeft een IQ tussen 50 en de 70. Mensen met een LVB hebben beperkingen in het aanpassingsvermogen die zijn ontstaan gedurende de ontwikkelingsperiode (Akwa GGZ, 2018). Daarnaast hebben mensen met LVB moeite met hun adaptieve vaardigheden. Onder adaptieve vaardigheden wordt verstaan:

- Conceptuele vaardigheden zoals kunnen lezen, schrijven en rekenen.
- Sociale vaardigheden zoals communiceren en het oplossen van sociale problemen.
- Praktische vaardigheden zoals persoonlijke verzorging en gebruik maken van openbaar vervoer (Landelijk kenniscentrum LVB, z.d.).

Zwakbegaafd

Iemand met een zwakbegaafdheid heeft een IQ van tussen de 70 en de 85. Mensen met zwakbegaafdheid hebben geen specifieke uiterlijke kenmerken en zijn daardoor niet altijd snel te herkennen aan hun presentatie en gedrag. Indicatoren kunnen dan zijn afspraken niet nakomen, opdrachten niet begrijpen of maken, taalgebruik of schoolprestaties (Akwa GGZ, 2018).

Probleemanalyse

Om tot de probleemstelling te komen, wordt gebruik gemaakt van de 5xW+H-methode (Migchelbrink, 2008). De vragen die bij de 5xW+H-methode beantwoordt worden zijn: Wat is het probleem? Wie heeft met het probleem te kampen? Wanneer treedt het probleem op? Waarom is het een probleem? Waar doet het probleem zich voor? Hoe is het probleem ontstaan?

Speels Collectief is naast een theatercollectief ook een dagbesteding voor mensen met LVB, wat onder andere betekent dat er rapportages over de geestelijke, sociale en lichamelijke voortgang van de mensen met LVB moeten worden geschreven om een dagbesteding te mogen zijn. Binnen Speels Collectief schrijven ze deze, alleen rapporteren ze pas achteraf wat ze gezien hebben. De repetities zelf zijn namelijk niet gefocust op het verbeteren van de geestelijke, sociale of lichamelijke toestand, maar op het maken van een kwalitatief goed theaterstuk (M. van Lieshout, persoonlijke communicatie 23 december 2020).

Onder passende dagbesteding wordt verstaan: "De match tussen datgene wat de cliënt nodig heeft in combinatie met zijn/haar wensen (vraag) en de randvoorwaarden en kenmerken waaraan dagbesteding voldoet (het aanbod). De keuze komt tot stand in overleg tussen cliënt en zorgaanbieder" (Zorginstituut Nederland, 2014). Als de dagbesteding aansluit bij de wensen en interesses van de cliënt, stimuleert dit de motivatie en de ontwikkeling die de dagbesteding beoogt. Voor alle vormen van dagbesteding is deskundigheid van de medewerkers een randvoorwaarde. De volgende deskundigheidsgebieden vallen hieronder: psychosociale problematiek, pedagogische begeleiding, verzorgende handelingen, verpleegkundige en soms medische handelingen, stimuleren van eigen regie, groepsdynamische processen, kennis over beperkingen/ziektebeeld van cliënten, vaktechnische activiteiten die worden uitgevoerd, coachen van andere medewerkers en ontwikkelingen in de samenleving (Zorginstituut Nederland, 2014).

Volgens Van Lieshout (persoonlijke communicatie 23 december 2020), botst de focus van Speels Collectief nog wel eens met de focus van de dagbesteding.

De spelers worden elke keer uitgedaagd om hun grenzen te verleggen en nieuwe vormen van theater maken uit te proberen. De vraag vanuit Van Lieshout (persoonlijke communicatie 23 december 2020) was dat ze wil weten hoe ze de spelers kan motiveren om hun grenzen te verleggen door theater te maken. De interventies die tijdens het proces ingezet kunnen worden kunnen zo beter aansluiten bij de verwachtingen van de dagbesteding. Maar wat voor effect heeft theater maken eigenlijk op het grensverleggend vermogen? Dat weet Van Lieshout niet zo goed (persoonlijke communicatie 23 december 2020).

Om antwoord te kunnen geven op de vraag van Van Lieshout, moet er onderzocht worden wat het effect is van theater maken op het grensverleggende vermogen van de spelers. Tijdens het onderzoek gaan de spelers een maskertheaterstuk maken, wat de interventie is waar vanuit er onderzocht gaat worden.

Probleemstelling

Speels Collectief heeft nog te weinig kennis over de therapeutische effecten van het theater maken op de spelers, om passende interventies in te kunnen zetten om het grensverleggende vermogen van de spelers te vergroten.

Daarnaast zit er een belangen verschil tussen de uitgangspunten van de dagbesteding en het theater maken. De rapportages hebben hierdoor minder waarde, omdat Speels Collectief te weinig kennis heeft van de werking van de interventies op psychologisch gebied en dit niet genoeg onderbouwd is door literatuur of onderzoek.

Onderzoeksvraag

Wat is het effect van maskerspel op het grensverleggend vermogen van de onderzochte spelers bij Speels Collectief?

Deelvragen

1. Hoe gaan mensen met en zonder een lichtverstandelijke beperking om met verleggen van grenzen?
Vragen die hierbij horen zijn:
 - Wat zijn grenzen?
 - Wat is grensverleggend vermogen?
 - Hoe verleggen mensen hun grenzen?
2. Wordt maskertheater ingezet om grenzen te verleggen?
Vragen die hierbij horen zijn:
 - Wat is de ontstaansgeschiedenis van maskers?
 - Wat is de invloed van theater maken op het grensverleggende vermogen?
 - Wat doet een masker?
3. Hoe worden er binnen Speels collectief de grenzen van de spelers verlegt?
De vraag die hierbij hoort is:
 - Hoe ervaren de spelers (het verleggen van) grenzen binnen maskerspel?

Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om vanuit de praktijk en via literatuur inzicht te krijgen of en hoe maskertheater een therapeutische werking heeft op het grensverleggende vermogen van de spelers. Dit onderzoek geeft een indicatie of maskertheater een passende interventie is om grenzen te verleggen.

Beoogd project resultaat

De hypothese van dit onderzoek is dat het maken van een maskertheaterstuk een passende interventie is om grenzen te verleggen. De verwachte uitkomst is dat een masker ervoor zorgt dat er distantie gecreëerd wordt, waardoor de spelers sneller nieuwe manieren van spelen uit gaan proberen en hierdoor hun grenzen verleggen. Daarnaast kan dit onderzoek waardevolle informatie geven over de werking van drama op de spelers ten behoeve van de dagbesteding en/of rapportages.

Algemene informatie over het toneelstuk

Het stuk 'Kneed' gaat over hoe je gevormd bent en wat voor invloed dit heeft op je verdere leven. Het gaat over je zelfbeeld, elkaar beter leren begrijpen, elkaar in een ander perspectief zien, lotgenoten vinden en elkaars verhalen horen. De vraag is: Laat jij je deuken aan de buitenwereld zien? Of doe je een masker op en verberg je ze? Of probeer je de deuken eruit te kneden en weer glad te strijken (J. Christ, persoonlijke communicatie 10 mei 2021)?

2. Onderzoeksdesign

Dit onderzoek is uitgevoerd in het jaar 2021 op de locatie ArtEZ, terwijl de onderzochte groep een maskertheaterstuk aan het maken is. Dit onderzoek is in samenwerking met Speels Collectief, M. van Lieshout, S. Arbouw, de spelers (anoniem) en J. Christ de regisseur en student docent theater uitgevoerd. Het thema van de voorstelling is “Kneden: Hoe ben jij gekneed tot wie je bent?”

Onderzoeksmethode en onderzoek type

Dit onderzoek is een casestudy, want er wordt maar één organisatie en één groep onderzocht. Dit onderzoek vindt dan ook plaats in de ‘natuurlijke omgeving’, bij Speels Collectief. Binnen dit onderzoek, passend bij casestudy’s, wordt zowel intensief als extensief onderzoek gedaan. Intensief onderzoek is binnen de case relaties en dit gebeurt door participerende observaties en interviews. Bij extensief onderzoek bekijk je het onderwerp meer ‘van buitenaf’ en dit gebeurt doormiddel van een begin -, midden - en na meting van de spelers (Verhoeven, 2018).

Dit is een explorerend onderzoek, want ik zoek naar de samenhang tussen maskertheater en grensverleggend vermogen (Baarda, 2019).

Voor dit onderzoek is gekozen voor een triangulatie. Hierbij zet je meer dan één manier in om de probleemstelling of onderzoeksvraag te beantwoorden (Verhoeven, 2018). Binnen dit onderzoek wordt er een methodetriangulatie gebruikt, waarbij je verschillende dataverzamelmethode gebruikt (Van Straa & Evers, 2010).

Er wordt zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek gedaan. Bij kwantitatief onderzoek verzamelt de onderzoeker cijfermatige ofwel numerieke gegevens. Kwalitatief onderzoek is niet gebonden aan het verzamelen van cijfermatige gegevens. Hier staat de beleving van de onderzochte personen centraal. Dit heet ook wel subjectieve betekenisverlening (Verhoeven, 2018). Dit onderzoek is daarom interpretatief van aard, omdat je ervaringen van personen binnen een situatie onderzoekt (Boeije, 2014).

Dataverzamelmethode

In deze paragraaf is per deelvraag de onderzoeksmethode uitgebreid beschreven.

Deelvraag 1

Hoe gaan mensen met en zonder een lichtverstandelijke beperking om met verleggen van grenzen?

Vragen die hierbij horen zijn:

- Wat zijn grenzen?
- Wat is grensverleggend vermogen?
- Hoe verleggen mensen hun grenzen?

Literatuuronderzoek

Om op deze vragen antwoord te geven wordt er een literatuuronderzoek gedaan. Dit literatuuronderzoek wordt gedaan volgens de stappen omschreven door Migchelbrink (2010). Eerst zijn er vanuit de vraagstellingen relevante zoektermen geformuleerd. Deze zijn weergegeven in tabel 1.

Zoektermen literatuuronderzoek Dit zijn termen waar combinaties mee gemaakt kunnen worden.	
Nederlands	Engels
Grenzen	Limits, boundaries
Grensverleggend vermogen	Groundbreaking ability

Grenzen verleggen	Pushing boundaries
Lichtverstandelijke beperking	Slight mental handicap, intellectual disability.
LVB	MID
Dramatherapie	Dramatherapy, Drama therapy
Beperkingen	Limitations

Tabel 1: zoektermen deelvraag 1

Er wordt een selectie gemaakt van mogelijke databanken. De gekozen online databanken zijn: Google, Google Scholar, HBO Kennisbank, Databank Vaktherapie en HanQuest. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van de openbare bibliotheek, de bibliotheek van de HAN en zelf verkregen boeken. Deze databanken zijn aanbevolen door de HAN studiecentra (2021) en door Verhoeven (2018). Er wordt gezocht naar verschillende soorten literatuur. Bij literatuuronderzoek kijk je naar gegevens die anderen al onderzocht of verzameld hebben, hierbij wordt zowel primaire -, secundaire -, tertiaire - en grijze literatuur verwerkt (Verhoeven, 2018). Bij voorkeur gaat het om recente literatuur, niet ouder dan tien jaar. Tenzij dit leidt tot onvoldoende data of dat de literatuur nog relevant en bijgehouden is. De literatuur wordt geordend op relevantie door de samenvatting te lezen of woorden te zoeken in de tekst. De relevante literatuur wordt vervolgens gelezen en verwerkt in resultaten.

Deelvraag 2

Wordt maskertheater ingezet om grenzen te verleggen?

Vragen die hierbij horen zijn:

- Wat is de ontstaansgeschiedenis van maskers?
- Wat is de invloed van theater maken op het grensverleggende vermogen?
- Wat doet een masker?

Literatuuronderzoek

Om antwoord te geven op deze vragen wordt er een literatuuronderzoek gedaan, zoals beschreven bij deelvraag 1. In tabel 2 staan relevantie zoektermen voor deelvraag 2.

Zoektermen literatuuronderzoek Dit zijn termen waar combinaties mee gemaakt kunnen worden.	
Nederlands	Engels
Grenzen	Limits, boundaries
Grensverleggend vermogen	Groundbreaking ability
Grenzen verleggen	Pushing boundaries
Lichtverstandelijke beperking	Slight mental handicap, intellectual disability.
LVB	MID
Maskerspel	-
Masker	Mask
Dramatherapie	Dramatherapy, Drama therapy
Masker theater	Mask theater

Tabel 2: zoektermen deelvraag 2

Deelvraag 3

Hoe worden er binnen Speels collectief de grenzen van de spelers verlegt?

De vraag die hierbij hoort is:

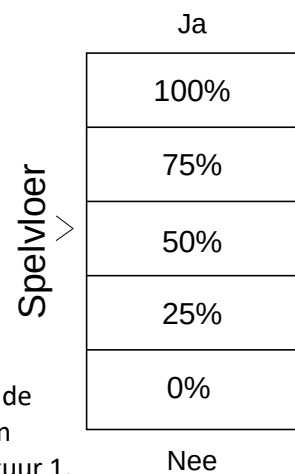
- Hoe ervaren de spelers (het verleggen van) grenzen binnen maskerspel?

Interview

Om verder antwoord te kunnen geven op deze vragen wordt er een interview gehouden met J. Christ en S. Arbouw. Daarnaast wordt er een kort groepsinterview gehouden met de spelers. Dit gebeurt tijdens de survey. Dit zal een kort gesprek zijn over de reacties op de stellingen, om zo de beweegredenen te achterhalen. Een interview is een vraaggesprek waarin de beleving van de geïnterviewde voorop staan. Het doel is informatie verzamelen over een bepaald onderwerp. Een interview kan een groepsgesprek zijn of een interview met één persoon (Verhoeven, 2018). In bijlage 1 vindt u de interview schema's.

Survey

Daarnaast wordt er een surveyonderzoek gebruikt (zie Bijlage 2). Een survey wordt ingezet om numerieke gegevens te verzamelen over bijvoorbeeld meningen, houdingen of kennis bij groepen. Het is een half gestructureerde dataverzamelmethode, waarbij gebruik wordt gemaakt van een vragenlijst. Het nadeel van een survey is dat de onderzoeker de beweegredenen achter het gegeven antwoord niet kan achterhalen (Verhoeven, 2018). Toch is er gekozen voor een survey, omdat er een voor-, midden- en na- meting gedaan wordt. Er is simpelweg geen tijd om met de groep drie interviews af te nemen. Daarnaast kunnen er via een surveyonderzoek resultaten naast elkaar gezet en vergeleken worden. De vorm van de survey is op basis van stellingen. In de ruimte zijn verschillende lijnen aangegeven en de spelers moeten op de lijn gaan staan die past bij hun opvatting op de stelling op dat moment. De vloeropstelling is aangegeven in figuur 1.

Figuur 1: Survey vloeropstelling

Dit wordt aan het begin, in het midden en na het proces face to face afgenomen in de groep. Elke speler wordt apart onderzocht. Face to face betekent dat de survey afgenomen wordt waar de onderzoeker bij is. De spelers krijgen vooraf te horen wanneer dit is (Verhoeven, 2018). Dit zou per keer maximaal een kwartier tot een half uur duren.

In de literatuur, waar de survey op gebaseerd is, is het onderzoeken van grenzen en grensverleggend vermogen meegenomen (Riemersma & Tuinstra, 2014; Schaick, 2012). De uitkomsten van de stellingen worden naast elkaar gezet in een staafgrafiek.

Observaties

Daarnaast worden er observaties gedaan door de onderzoeker. Dit gebeurt tijdens de voor-, midden- en nameting. Deze observaties worden door middel van video opgenomen, zodat ze later te vergelijken zijn. Daarnaast wordt er door de onderzoeker een observatielijst vastgesteld. In de literatuur, waar de observatielijst op gebaseerd is, is het onderzoeken van grenzen en grensverleggend vermogen meegenomen (Riemersma & Tuinstra, 2014; Schaick, 2012).

De observaties hebben betrekking op het proces van de gehele groep. Hier wordt dus niet individueel naar elke persoon gekeken, maar naar de voortgang van het groepsproces. Hier is voor gekozen omdat het maken van een maskertheaterstuk een groepsproces is en dus moet hier ook naar gekeken worden. De observatielijst vindt u in de resultaten.

Randvoorwaarden

Zoals al eerder benoemd bij Onderzochte doelgroep is Speels Collectief een inclusieve theatergroep met als randvoorwaarde dat alle spelers gelijk behandeld worden en dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen de spelers. Dit houdt in dat in het onderzoek spelers met en zonder LVB, zwakbegaafdheid of een lichamelijke handicap op dezelfde manier onderzocht worden.

Daarnaast is afgesproken dat de opnames en foto's niet zonder toestemming gedeeld worden met derden. De opnames worden na afronding van het onderzoek bewaard als bewijslast.

Validiteit en betrouwbaarheid

De kwaliteit van het onderzoek wordt bepaald door de validiteit en betrouwbaarheid ervan (Baarda, 2014). Zowel bij kwalitatief als kwantitatief onderzoek is de kwaliteit belangrijk. Bij kwantitatief onderzoek zijn er algemene criteria waaraan voldaan moet worden (Boeijs, 2010). Kwalitatief onderzoek kan net zo betrouwbaar zijn, alleen hier zijn de criteria minder duidelijk (Verhoeven, 2018).

Een onderzoeker kan toevallige fouten maken. Hoe meer toevallige fouten, hoe onbetrouwbaarder het is. Daarom moet een onderzoek herhaalbaar zijn. Als dit leidt tot dezelfde resultaten, wat niet hetzelfde is als gelijke resultaten, dan is een onderzoek betrouwbaar (Verhoeven, 2018). Om ervoor te zorgen dat dit onderzoek herhaalbaar is, zijn de observatielijst, het surveyonderzoek en het onderzoeksdesign toegevoegd in de bijlages.

Om de betrouwbaarheid te vergroten is intersubjectiviteit ook een optie. Dat is dat meerdere onderzoekers hetzelfde observeren tijdens een onderzoek (Verhoeven, 2018). Omdat dit onderzoek uitgevoerd wordt door één onderzoeker is dit helaas niet mogelijk. Om de betrouwbaarheid van de opgedane observaties wel te waarborgen, wordt er in de interviews kort gevraagd of de geïnterviewden soortgelijke observaties hebben gedaan tijdens het proces. Het voordeel hiervan is dat het gedrag van de spelers vanuit verschillende perspectieven bekeken wordt. Namelijk uit de ogen van de regisseur (student docent theater), zakelijke en artistieke leiding en de onderzoeker (student dramatherapie).

Daarnaast wordt triangulatie ingezet. Namelijk door het doen van interviews, het surveyonderzoek, literatuuronderzoek en de observaties. Door verschillende methodes te gebruiken verhoog je de betrouwbaarheid. De verkregen resultaten worden als het ware gecontroleerd doordat er gebruik wordt gemaakt van een andere methode (Verhoeven, 2018).

Om de betrouwbaarheid van het surveyonderzoek en de observatielijst te vergroten zijn deze gebaseerd op andere vragenlijsten waar vragen over grenzen en grensverleggend vermogen zijn opgenomen. Dit wordt ook wel standaardisatie genoemd (Verhoeven, 2018).

Resultaten zijn intern valide als je er de juiste conclusies uit kan trekken. Dit zijn conclusies die stand kunnen houden en de kritiek van andere onderzoekers kunnen overleven. Om de interne validiteit te verzekeren blijft de onderzochte theatergroep uit dezelfde mensen bestaan tijdens het onderzoek. Een risico is wel dat er op de dagen van de metingen sommige spelers niet aanwezig zijn en hierdoor een meting hebben gemist. Deze spelers mogen tijdens de andere metingen wel meedoen, maar worden niet verwerkt in de resultaten. Als hierdoor veel metingen/spelers wegvallen, wordt dit herzien. Dit geldt ook voor de mortaliteit, het tussentijds uitvallen van spelers.

De instrumentatie wordt niet tussendoor bijgesteld. Hier valt de survey en de observatielijst onder (Verhoeven, 2018).

3. Resultaten

Deelvragen

Hier volgen per deelvraag de resultaten die voort zijn gekomen uit de dataverzameling- en analysetechnieken die eerder beschreven zijn in het hoofdstuk onderzoeksdesign. Dit wordt per deelvraag beschreven. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de deelvragen, om vervolgens antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag.

Deelvraag 1

Hoe gaan mensen met en zonder een lichtverstandelijke beperking om met verleggen van grenzen?

Vragen die hierbij horen zijn:

- Wat zijn grenzen?
- Wat is grensverleggend vermogen?
- Hoe verleggen mensen hun grenzen?

Om antwoord te geven op deze deelvraag is eerst uitgelegd wat grenzen binnen dit onderzoek inhouden. Vervolgens wordt er gekeken naar hoe mensen leren en hoe dit samenkomt met grenzen verleggen.

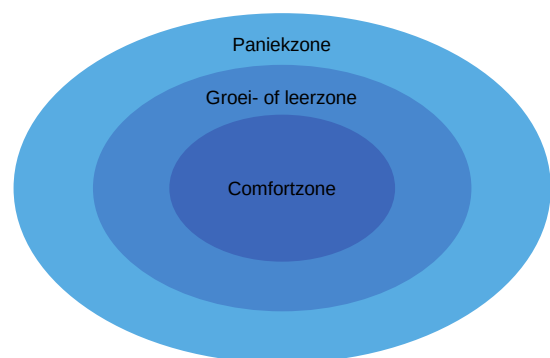
Grenzen

Binnen dit onderzoek wordt met grenzen verleggen bedoeld uit je comfortzone treden en dus niet leren om je grens aan te geven. De comfortzone is gebaseerd op het idee dat als mensen in een stressvolle situatie terecht komen, dat mensen moeten reageren door hun angsten te overwinnen en hierdoor groeien als persoon (Brown, 2008).

De belevingen, overwegingen en acties van een persoon verlopen volgens een gedragspatroon. Het eigen patroon van iemand wordt zichtbaar voor de omgeving door: lichaamstaal, handelingsvaardigheden, gevoelens, behoeften, intuïtie, kennis en logica (Beelen & Oelers, 2000).

Als alles gaat volgens een bekend patroon bevindt iemand zich in zijn of haar comfortzone, dwz de zone waarin iemand zich emotioneel en mentaal op zijn/haar gemak voelt. Het opzoeken en loslaten van grenzen om een comfortzone te verlaten wordt ook wel deconstructie genoemd. Veel mensen zijn niet uit zichzelf geneigd om dat ongemak, de verwarring en frustratie die gepaard gaan met deconstructie op te zoeken (Beekers, Kroes & Rosmalen, 2017).

Als deconstructie wel aangegaan wordt, dus als grenzen verlegd worden, dan kan iemand in een groei- of paniekzone terecht komen. In figuur 3 zijn deze zones weergegeven. In de groei- of leerzone liggen kansen voor ontwikkeling en verandering. De zoektocht naar de overtuigingen, standaarden en referenties waar iemand mee in aanraking komt in de groei- of leerzone kunnen beangstigend zijn. Angst om iets los te laten wat 'eigen' is. Als de onzekerheden te zeer uitgedaagd worden en het onbekende iemand te erg afschrikt, kan de angst te groot worden. Dan bevindt iemand zich in de paniekzone. Hier is geen ruimte meer om grenzen te verleggen.

Figuur 3: comfortzone, groeizone en paniekzone (Beekers, Kroes & Rosmalen, 2017).

Omdat het leven bestaat uit verschillende situaties en omgevingen, leveren deze verschillende indrukken en reacties op. Dit geeft iemand de kans om op verschillende manieren te reageren, maar hier is wel zelfvertrouwen voor nodig. Als een situatie sterk afwijkt van het bekende, kan het zijn dat iemand niet vanuit zijn eigen patroon kan reageren, wat betekent dat iemand uit zijn comfortzone kan stappen en over zijn of haar grens heen gaat. Dit kan zowel in de positieve als negatieve zin (Beelen & Oelers, 2000). Een grens is dus een gevoel dat iemand krijgt op het moment dat een situatie afwijkt van het 'normale' en iemand niet meer kan of wil reageren vanuit zijn comfortzone en vaste patronen.

Iedereen leert op een andere manier. Psycholoog Kolb (2015) heeft 4 fasen ontwikkeld om de leerprocessen te onderscheiden.

1. Concrete ervaring. Dit houdt in dat iemand een ervaring opdoet of ondergaat.
2. Waarnemen of overdenken. Dit houdt in dat er gereflecteerd wordt op een ervaring.
3. Abstracte begripsvorming. Dit houdt in dat er geleerd wordt van de situatie.
4. Actief experimenteren. Dit houdt in dat het geleerde uitgeprobeerd wordt.

Een beperking

De Russische psycholoog Vygotsky legt in zijn theorie 'de zone van naaste ontwikkeling' uit dat een kind nieuwe dingen kan leren met ondersteuning van volwassenen (Kohnstamm, 2009). De ontwikkelingsleeftijd van mensen met een LVB ligt altijd lager dan de kalenderleeftijd. Jonge kinderen met een LVB hebben een afwachtende houding en zijn minder onderzoekend. Ze ontwikkelen zich wel op het sociaal-emotionele vlak, maar dit gaat langzamer dan bij leeftijdsgenootjes. Het ontwikkelingsniveau van jongeren met een LVB wordt over het algemeen geschat op dat van een 7- tot 11-jarige. Dus als je weet dat een 14-jarige jongere met LVB functioneert op een ontwikkelingsleeftijd van bijvoorbeeld een 9-jarige, doet de puberjongere misschien wel alsof hij al aardig zelfstandig is en met leeftijdgenoten op pad kan, maar weet je als begeleider of ouders dat hij nog het nodige toezicht en nabijheid nodig heeft (Rot, 2013). De ontwikkelingsleeftijd blijft lager, ook als iemand volwassen is. Vandaar dat de zone van naaste ontwikkeling aansluit bij mensen met een LVB. Vygotsky gaat ervanuit dat zowel kenmerken van het kind als kenmerken van de volwassenen, in sociale interactie met elkaar, het effect van het leerproces bepalen. De volwassene helpt het kind stapje voor stapje vooruit, door aan te sluiten bij wat het kind kan en te helpen waar nodig. Het kind kan zo kennis en vaardigheden opdoen, wat het kind alleen nog niet had kunnen verwerven (Kohnstamm, 2009).

Grenzen verleggen

De indicaties voor dramatherapie zijn vaak in de praktijk geformuleerd in doelen. De meest voorkomende doelen zijn grenzen, emoties, waarneming, rolgedrag, verwerking, zelfvertrouwen, interactie en integratie.

Cleven (2004) benoemt dat het werken met grenzen, bij diverse doelgroepen, goed past binnen dramatherapie. Doormiddel van het medium kunnen de cliënten of spelers onderzoeken waar hun grenzen liggen en hoe ze deze kunnen verleggen. Daarnaast kunnen ze het nieuwe gedrag in een veilige omgeving eerst oefenen, waardoor de drempel naar het verleggen van de grenzen in de praktijk minder groot is.

Zowel bij dramatherapie als het maken van een voorstelling is het omgaan met grenzen belangrijk. Het verschil is alleen dat bij dramatherapie je altijd tegen de grenzen van mensen aanloopt. Dat is immers vaak een deel van je doelstellingen om daarmee aan de slag te gaan. Bij het repeteren van een theaterstuk, zoals bij Speels Collectief, moet je je afvragen: "Hé dit is een grens. Is het belangrijk voor het stuk dat we door die grens heenkomen?" (Arendsen, 2012, p.10).

Deelvraag 2

Wordt maskertheater ingezet om grenzen te verleggen?

Vragen die hierbij horen zijn:

- Wat is de ontstaansgeschiedenis van maskers?
- Wat is de invloed van theater maken op het grensverleggende vermogen?
- Wat doet een masker?

Om antwoord te kunnen geven op deze deelvraag, wordt eerst het verschil tussen dramatherapie en theater uitgelegd. Daarna is de ontstaansgeschiedenis van maskers en maskertheater onderzocht. Om vervolgens weer terug te keren en koppelingen te maken tussen de geschiedenis en de therapeutische werking van maskers, al dan niet in een theatervoorstelling of therapievorm.

Dramatherapie of theater maken

Drama en theater wordt binnen dramatherapie ingezet om ernstige belemmeringen door stoornissen te behandelen (Cimmermans & Boomsluiters, 2007). Bij dramatherapie wordt drama doelmatig ingezet om een bepaald probleem aan te pakken. Dit wil niet zeggen dat drama geen therapeutische werking kan hebben binnen andere vakgebieden. Jennings (1981) zegt dat "The drama experience as known and practiced in simpler societies can be called a preventive mental health program through drama." Moreno (1999) benadrukt dat samenwerken met een groep helend kan werken. Het leren van elkaar en het leren over jezelf in contact met anderen. In contact komen met je oorspronkelijke spontaniteit en creativiteit.

Binnen wijktheater is de functie van drama niet therapeutisch, het is een medium om een verhaal mee te vertellen via een voorstelling (Arendsen, 2012). Wijktheater sluit aan bij het thema van de maskertheatervoorstelling en werkwijzen van Speels Collectief. In het maakproces verkennen de spelers wel verschillende rollen, waardoor hun rollenrepertoire vergroot wordt. Je geeft de spelers dus iets in handen waar ze iets mee kunnen in het echte leven, maar het doel is het maken van een artistieke voorstelling. Toch is dit wel een andere vorm van theater maken. Er wordt namelijk een beroep gedaan op de emoties en persoonlijke ervaringen van de mensen, die geen getrainde acteurs zijn. Dit is de inspiratie voor de voorstelling. Het maakproces kan dan ook veel losmaken bij de deelnemers, omdat het over hen gaat (Arendsen, 2012). Grenzen aanvoelen, aangeven en verleggen zijn hierin belangrijke thema's die naar voren komen (Smeijsters, 2008).

Over het inzetten van maskers binnen dramatherapie of in de psychologie is in het algemeen weinig geschreven, maar vanuit de geschiedenis en uitleg over maskers zijn wel veel aspecten te koppelen hieraan.

Ontstaansgeschiedenis van het masker

Een masker is een vermomming of verhulling die over het gezicht gedragen wordt om de identiteit van een persoon te verbergen. De kenmerken die kenmerkend zijn voor de persoon die het masker draagt, worden dan toegeschreven aan het masker en niet meer aan de persoon. Het verhullen en onthullen van persoonlijkheden of stemmingen is gemeenschappelijk voor alle maskers.

Maskers werden vroeger gebruikt in religieuze en sociale ceremonies in verschillende culturen. In deze culturen geloofden mensen dat de maskers de krachten van de verschillende geesten en goden hadden. Diegene die het masker draagt wordt dus ook geacht in directe verbinding te staan met de krachten, de goden of geesten die het masker representeren, van het masker en de invloed die het masker heeft. Bedekt door het masker en eventueel kostuum, verliest de drager zijn oude identiteit en neemt hij een nieuwe aan.

Ondanks dat de maskers dezelfde geesten en goden representeren, lijkt er op basis van huidige kennis geen vaste emotionele reactie te zijn geweest bij de drager van het masker. Er zijn echter wel

soortgelijke reacties zoals ontzag, vreugde, plezier of angst. De reacties passen meestal bij het soort masker dat gedragen wordt, maar ook zeker bij degene die het masker draagt. Bij culturele maskers is dit een aangeleerd en onlosmakelijk gedragspatroon (Wingert, z.d.).

Maskers hebben vroeger ook een grote rol gespeeld als middel voor discipline bij kinderen (angst om gestraft te worden door de geesten of goden) of krijgsmachten om ervoor te zorgen dat de drager zich ging vermannen in bijvoorbeeld een strijd. Het idee erachter was dat door de maskers de kenmerken van de drager niet meer zichtbaar waren en één werden met de geest of mythische betekenis van het masker. De strijders kregen hierdoor meer zelfvertrouwen en gingen sneller ten strijde treden om hun dorp of gemeenschap te beschermen.

Een ander voorbeeld is van een rechter. De rechter droeg vroeger in vele culturen vaak een masker. Dit was om zichzelf te beschermen tegen mensen die hij veroordeelde. In dit geval vertegenwoordigde hij een oude geest die het oordeel oplegde en was het niet de verantwoordelijkheid van de rechter zelf. Een laatste voorbeeld is dat maskers gebruikt werden om (innerlijke) demonen te verdrijven doormiddel van rituelen. Hoe de maskers eruitzien is onlosmakelijk verbonden met de gedragspatronen die passend zijn bij de goden en geesten. In elke cultuur kunnen maskers die er bijna hetzelfde uitzien iets anders betekenen, dus dit is ook cultuur afhankelijk (Wingert, z.d.).

Soorten maskertheater

Grieks theater

Maskers waren er al eerder dan maskertheater. Maskertheater is ontstaan in Griekenland in de 5^e eeuw v.Chr. Hier begon de eerste grote beschaving van Europa (NTR, 2007). De reden dat de burgers naar de theatervoorstellingen gingen was vooral om deel te nemen in de gemeenschap. Het theater stond namelijk ook voor de culturele, politieke en economische prestaties van Athene. Zij gingen er ook heen omdat het theater hun fascineerde. Het was echt een spektakel met onder andere kostuums, decors, rekwisieten en maskers. In die tijd was het nieuw als een verhaal verteld werd door acteurs die speelden dat zij een rol waren, in plaats van dat zij de verhalen hoorden door een koor of vertelde verhalen.

De Grieken geloofden ook dat als zij naar het theater gingen, dat zij dan betere burgers werden. De tragedies roepen namelijk medeleven op bij het publiek, die je op geen andere manier kan oproepen. Aan het einde van het stuk is het de bedoeling dat het publiek meer weet over de wereld en geleerd heeft van de gevoelens die zij ervaren hebben (OpenLearn from The Open University, 2011).

De maskers werden het symbool van het theater, zowel het koor als de acteurs hadden een masker op. De maskers van de acteurs waren verschillend om specifieke karakters te verbeelden. De maskers van het koor leken veel op elkaar om een eenheid te vormen. Over het doel van de maskers is niet veel geschreven. Sommigen zeggen dat de maskers een deel uitmaakten van de rituelen en dat het symbool stond aan de deelname van de rituelen voor Dionysos, de god van de wijn uit de Griekse mythologie. Anderen zeggen dat zij maskers droegen omdat het theater zo groot was, dat het niet mogelijk was om gelaatstrekkingen te herkennen en dat zij maskers droegen om goed zichtbaar te zijn. Het kon ook zijn dat de maskers stonden voor imitatie. Als je het masker op doet, mag je iemand anders zijn. Als je het masker weer afdoet, word je weer jezelf.

De acteurs speelden dan dus ook bewust vanuit hun lichaam, omdat gelaatstrekkingen niet zichtbaar zijn onder het masker en de theaters te groot waren om veel tekst goed verstaanbaar te maken (OpenLearn from The Open University, 2011).

Romeins theater

De laatste twee eeuwen v.Chr. veroverden de Romeinen Griekenland. De Romeinen hebben veel van de Griekse cultuur overgenomen, zo ook het theater. De maskers bleven, maar waren wel een aantal fundamentele verschillen. Zo verdween de band met de godsdienst en werd het theater alleen nog bedreven voor vermaak. Daarnaast verloren de acteurs ook hun hoge status. Ze werden aangezien als slaven en werden gebruikt om bloederige scènes na te spelen (Coulston & Dodge, 2000).

Commedia dell'Arte

In de zestiende eeuw is Commedia dell'Arte ontstaan. Dit 'typetjes toneel' is de verre voorloper van improvisatie theater. Onderzoekers denken dat deze theatervorm is afgeleid van de Griekse komedies. Commedia dell'Arte bracht op straat geïmproviseerde toneelstukken, tegenover de niet geïmproviseerde komedies, die door beroepsacteurs werden opgevoerd, representeerde Commedia dell'Arte juist de scenische volkshumor. Vanaf 1545 traden ook bij Commedia dell'Arte uitsluitend nog de best passende beroepsacteurs bij de rollen op. Deze theatervorm kent geen geschreven tekst, maar vaststaande verwickelingen en personages. Omdat het improvisatie theater was, moesten de acteurs precies weten hoe een andere acteur zou gaan reageren in zijn rol. De spelers kregen dan ook vrijwel altijd dezelfde rol, die jarenlang geperfectioneerd wordt. De spelers kennen dus precies alle stereotypes, gebaren, grappen van hun figuur. Maar vooral zijn de spelers volkomen doordrongen of één geworden met hun karakter (Balme, 2018).

De figuren representeren soorten mensen uit de maatschappij van toen. Qua figuren heb je de Zanni (knechten), de Innamorati (geliefden) en de Vecchi (oudere mannen). Deze figuren hadden altijd hetzelfde soort masker op, zodat ze makkelijk te herkennen zijn. De geliefden hadden nooit een masker op (Rudlin, 1994).

Afbeelding 1: Dottore (Sand, 1653).

Afbeelding 2: Pantalone (Sand, 1550).

Afbeelding 3: Capitano (Sand, 1668).

Afbeelding 5: Arlecchino (Sand, 1570)

Afbeelding 6: Brighella (Sand, 1570).

Afbeelding 7: Pulcinella (Sand, 1580).

Psychische werking van maskers

Zoals in de ontstaansgeschiedenis van maskers te lezen is het verhullen en onthullen van persoonlijkheden of stemmingen gemeenschappelijk voor alle maskers. Het masker verbergt de identiteit van de drager. Johnsen (2000) schrijft over het inzetten van maskers bij detineerden in een therapeutische setting. De maskers creëren distantie. De maskers worden zowel gecombineerd ingezet met de commentaar technieken van Brecht (1957) om innerlijke dialogen te spelen, het standbeelden theater van Boal (1979) om een kernachtig beeld te creëren rondom positie, status en beeldvorming en gebaseerd op het fysieke spel van Grotowski (1986) is developmentale transformations ontstaan. De therapeut geeft dan bewust uitdrukking aan de gevoelens en gedachten van de cliënt tijdens de improvisatie met de maskers, zodat de cliënt deze kan onderzoeken (Johnsen, 2000).

Het masker kan binnen de dramatherapie ingezet worden als hulpmiddel om een rol vast te houden of de fysieke vertaling van een rol te benadrukken (Cleven, 2004). Doelen zijn dan ook het bewerkstellingen van catharsis om te komen tot integratie, inzicht en roltraining, het vergroten van het rollenrepertoire, het verkennen van de bestaande rollen, experimenteren met problematische rollen, het vergroten van zelfkennis en zelfvertrouwen (Johnson en Lewis, 2000).

Cleven (2004) noemt het Latijnse woord *personae*. De maskers die de spelers droegen, al in de Romeinse tijd, werden gedragen om bepaalde effecten op te roepen bij de toeschouwer. Deze effecten zijn verbonden aan het huidige begrip persoonlijkheid. Het begrip *personae* had meerdere betekenissen:

1. De rol die iemand speelt. Dit kan zowel in het theater zijn, als hoe iemand is in het dagelijks leven.
2. De waardigheid en het aanzien van een persoon.
3. De essentiële eigenschappen van een individu.

De Grieken geloofden ook dat als zij naar het theater gingen, dat zij dan betere burgers werden. Theater vindt haar betekenis in contact met en in het geraakt worden van de toeschouwer. Hierbij wordt stil gestaan bij de binnen- en buitenkant van de mens. Binnen dramatherapie kan de nadruk dan liggen bij wat wordt getoond en dat wat ingehouden wordt. Maar ook bij wat op de voorgrond staat en wat naar de achtergrond is gedrongen.

Binnen dramatherapie kan het Griekse theater ingezet worden bij improvisatiespel. Het Griekse theater leent zich ervoor om maatschappelijke verhoudingen te onderzoeken en eigenschappen te tonen. Maar het Griekse theater wordt ook ingezet voor het onderzoeken van je eigen valkuilen, vergroten van je spel, het uitspelen van typetjes en werken met humor (Cleven, 2004).

In de tijd van de Grieken speelden de acteurs speelden veel vanuit hun lichaam. Perls (1975) benadrukte dat het lichaam weet welke dagelijkse werkelijkheden al op de achtergrond zijn geraakt of gedrukt, voordat je dit zelf realiseert. Intensieve aandacht voor je gewaar zijn en je lichaam en contact maken of juist niet wordt dan weer ingezet bij gestalttherapie. Maar ook binnen dramatherapie en Psychomotorische therapie (PMT) is lichaamsbeweging en bewustzijn belangrijk en wordt het ingezet voor het verwerken van pijnlijke of zelfs traumatische ervaringen (Cleven, 2004; De Lange, Glas, van Busschbach, Emck, & Scheewe, 2019).

Deelvraag 3

Hoe worden er binnen Speels collectief de grenzen van de spelers verlegt?

De vraag die hierbij hoort is:

- Hoe ervaren de spelers (het verleggen van) grenzen binnen maskerspel?

Om antwoord te geven op deze deelvraag zijn er interviews afgenomen met S. Arbouw (persoonlijke communicatie 3 mei 2021) en J. Christ (persoonlijke communicatie 10 mei 2021). Het interview schema is terug te vinden in bijlage 1. Er is een surveyonderzoek afgenomen bij de spelers. De survey uitkomsten zijn terug te vinden in bijlage 2. Daarnaast zijn de observaties van de onderzoeker verwerkt. Deze zijn terug te vinden in bijlage 3.

Algemene informatie toneelstuk

Het stuk 'Kneed' gaat over hoe je gevormd bent en wat voor invloed dit heeft op je verdere leven. Het gaat over je zelfbeeld, elkaar beter leren begrijpen, elkaar in een ander perspectief zien, lotgenoten vinden en elkaars verhalen horen. De vraag is: Laat jij je deuken aan de buitenwereld zien? Of doe je een masker op en verberg je ze? Of probeer je de deuken eruit te kneden en weer glad te strijken (J. Christ, persoonlijke communicatie 10 mei 2021)?

De repetities waren op vrijdag van 10:00 tot 15:00. Daarnaast waren er af en toe repetities op maandag. De repetities waren in Artez in Arnhem. De voorstelling was op 18 juni 2021.

De onderzochte theatergroep

S. Arbouw verteld dat een deel van de groep is samengesteld omdat het een grotere productie is, de groep moet het namelijk aankunnen om een productie te draaien en in een korte tijd een stuk te maken. Repeteren vraagt namelijk iets anders dan een les, deze spelers kunnen dit mentaal aan. Ook kunnen deze spelers fysiek meer, werken ze goed samen, hebben een langere concentratieboog en zijn bereid grenzen op te zoeken en uit hun comfortzone te stappen. Daarnaast waren deze spelers geïnteresseerd in maskertheater en stonden open om mee te gaan in het onderwerp en thematiek. J. Christ voegt toe dat de meeste spelers van de onderzochte groep zeggen dat ze onzeker zijn en dat ze een laag zelfbeeld hebben. De verhalen van de spelers komen terug in de voorstelling.

Het maskertheaterstuk

Het theaterstuk is een toegepast theater stuk. "Het verschil tussen toegepast theater en therapie is dat sociale verandering gaat over de groep en de maatschappij. Bij therapie gaat het over de ontwikkeling van het individu" (J. Christ, persoonlijke communicatie 10 mei 2021). Dit betekent dat het theater maken naar sociale verandering en cohesie streeft. Theater educatie, community art en dramatherapie worden hierin gecombineerd ingezet. J. Christ combineert toegepast theater met maskertheater in dit toneelstuk.

Grenzen

Grenzen worden opgezocht en geprobeerd op te rekken. "Wat men als vanzelfsprekend als grens ervaart af te tasten. Is dit nou echt jouw persoonlijke grens of is aangeleerd als grens, de norm?" (S. Arbouw, persoonlijke communicatie 3 mei 2021). Voorbeelden hiervan zijn hard schelden of als een scene fysiek contact nodig heeft en dit zijn de spelers niet gewend. Dat betekent niet dat dit altijd een grens is. Het kan erg ongemakkelijk zijn of wrijving veroorzaken, maar dat is ook nodig om tot nieuw theater te komen dat betekenis heeft. Reacties hierop zijn erg uiteenlopend. De ene keer is een speler euforisch, omdat hij iets nieuws heeft ontdekt. De andere keer is het niet helemaal fijn en dan weet de speler voor de volgende keer dat dit zijn grens is. Er wordt samen met de spelers besproken waar de grens vandaan komt en hoe ermee omgegaan kan worden in spel.

Om de grenzen te verleggen bij de spelers wordt spel voorgedaan om te laten zien dat het niet heel erg eng is, of medespelers te laten benoemen wat goed werkt, of waarom dat mooi is en doormiddel van spel coaching en stimulering, verteld S. Arbouw.

Maskers

De spelers laten zelfstandigheid een eigen regie zien, door het hebben van hun eigen maskers. Dit ziet S. Arbouw terug in dat de spelers erg voorzichtig en bewust bezig zijn met de maskers. Het hebben van een eigen masker was belangrijk voor de spelers.

J. Christ zegt dat maskertheater veiligheid biedt, zodat de speler zichzelf fysiek meer durft te laten gaan en impulsen gevolgd kunnen worden. De spelers gaan meer vanuit gevoel spelen en durven uit hun comfortzone te stappen. Dit benoemt S. Arbouw ook en voegt toe dat de spelers fysiek sterker zijn dan gedacht. Als de spelers hun maskers opzetten, gaan ze vanuit hun lichaam spelen. “Dat ik dan soms ook de speler niet meer terugzie, maar echt een ander iemand of een andere spelkwaliteit. Dat heb ik bijna nooit bij deze groep, dat ik de speler niet meer terugzie. Dat vind ik een groot voordeel van maskers, dat je daarin iets nieuws kan doen” (S. Arbouw, persoonlijke communicatie 3 mei 2021). Volgens J. Christ creëren de maskers distantie, waardoor het spel ook universeler en daardoor makkelijker grijpbaar wordt. Intuïtief kiezen de spelers voor bepaalde karakters. Ze creëren een soort alter ego. Een wens.

Helemaal opgaan in een rol is moeilijk. Zelfs bij grote acteurs zie je vaak nog de acteur terug, zegt S. Arbouw. Een acteur moet kunnen kiezen om zichzelf te laten terugkomen in een rol of niet. Zich bewust zijn van deze keuze. Door het masker op te zetten creëert dit een kans voor de speler om even echt iemand of iets anders te zijn. Aspecten als leeftijd of beperkingen zijn niet meer relevant, want de speler wordt meteen heel iets anders. Het spelen met de maskers is pittig voor de spelers. Ze zijn snel moe of bezweet. Maar er is tijdens het spel veel humor en plezier. Er ontstaat namelijk snel heel veel als de spelers maskers op hebben. Het is toegankelijk, karakteristiek en het spreekt voor zichzelf. Maar om tot goed maskerspel te komen zijn er strikte regieaanwijzingen nodig. Anders wordt het anekdotisch, plat en voorspelbaar. Daarnaast is de vorm van het masker erg belangrijk. Als er iets aan de uitdrukking van het masker niet klopt, dan is meteen het effect weg. Het masker komt dan niet tot leven. J. Christ ziet wel groei bij de spelers, maar ziet ook bij spelers dat er helemaal geen groei is binnen het maskerspel.

Maskers en grenzen verleggen

Een masker op je gezicht dragen was voor meerdere spelers al spannend. Je zicht en expressie worden voor een deel weggenomen. De spelers zijn in het toneelstuk bezig met kleimaskers. De spelers moeten ter plekke, op het toneel, hun eigen kleimasker op hun gezicht plakken. Sommige spelers gingen hiermee al een grens over, maar de spelers staan hier wel voor open. Er ontstaat groter spel. S. Arbouw denkt dat dit komt omdat de spelers meer durven. Er is een soort anonimiteit. Dan bedoelt ze niet voor de toeschouwers, maar voor de spelers zelf. Het gevoel dat de spelers er zelf even niet meer zijn.

“Ja, maar ik ben dat toch niet? Ik ben toch dat masker!”
(Speler 2, persoonlijke communicatie 23 april 2021).

Door het werken met maskers en kleimaskers worden de spelers vrijer en gaan ze makkelijker experimenteren met verschillende materialen. Spelers die normaal meer introvert zijn, zijn tijdens maskerspel meer extravert. Deze spelers gaan ook iets triomfantelijker de ruimte uit. De spelers ontdekken iets nieuws van zichzelf. Het is voor S. Arbouw niet duidelijk of spelers die in maskerspel ineens de hoge status pakken, dit ook in hun echte leven pakken.

J. Christ vindt dat de spelers verschillende grenzen hebben verlegd. De spelers hebben dingen gedaan in het spel, die ze nog nooit eerder gedaan hebben. Van fysiek transformeren tot in de rol stappen van iemand anders. Bijvoorbeeld de rol van degene die een van de spelers misbruikt heeft. Terwijl de speler zichzelf helemaal niet zo ziet en dan de ander aandoen wat diegene jou heeft aangedaan in spel. Maar ook overgeven aan kwetsbaarheid en jezelf blootgeven. Een speler kijkt naar een andere speler die haar speelt en gaat haar vervolgens helpen, zoals zei geholpen had willen worden.

Observaties onderzoeker

De compleet ingevulde observatielijst vindt je in bijlage 3. Hieronder zijn de observaties benoemd die toepasselijk zijn binnen dit onderzoek.

De spelers geven hun grenzen wel aan, alleen doen ze dit pas achteraf. Ook alleen als ernaar gevraagd wordt. Op het moment zelf durven ze het niet goed. De groep geeft daarentegen wel een ontspannen indruk. De groep is met elkaar betrokken en maakt grapjes tussendoor. Ze steunen elkaar en er is ruimte om onzekerheden uit te spreken. De dag van de voorstelling is de groep wel gespannen. In het spel daarentegen lijkt iedereen op zijn gemak te zijn. De spelers lachen en genieten van wat er gebeurt op de vloer. Als de spelers de maskers opzetten, spelen ze groter en sterker dan ik in de repetities gezien heb. Bij het applaus zijn ze duidelijk trots op zichzelf en vertellen uitgebreid aan mij hoe de voorstelling ging.

Tijdens de repetities is de groep steunend en staan de spelers open voor uitdagingen. De spelers hebben wel aanmoediging nodig om uit hun comfortzone te treden. De spelers moedigen elkaar ook aan om meer uit zichzelf te halen en komen met ideeën om dat te doen.

Wat opvallend is dat het spel aan het einde van de onderzoeksperiode veel groter is, dan aan het begin. Daarnaast lijken ze ook meer op hun gemak. Ze weten duidelijk wat ze moeten doen en doen dit met overgave. Als het mis gaat, dan lossen ze het op. In het begin bevroren ze en wisten ze niet wat ze moesten doen, tijdens de voorstelling blijven de spelers in hun rol. De spelers kennen hun personages goed, dit zijn ook personages die gecreëerd zijn uit hun eigen wensen en karakters. Ze vertolken ze mooi.

Wat ook opvalt is dat het spel kleiner is als de spelers minder goed door het masker kunnen kijken.

Spel observaties

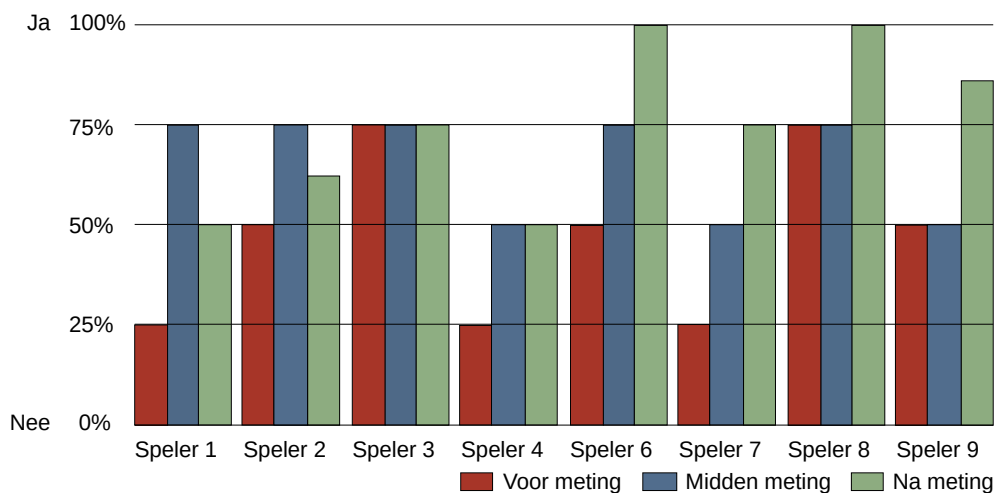
1. Een speler heeft hele nare relaties gehad, waarbij ze onderdrukt werd voor een dominante partner. Nu speelt ze zelf de dominante partner. Als ze niet het masker op heeft zegt ze dat ze het heel erg moeilijk vindt en eigenlijk niet zo goed weet hoe en wat, omdat ze niet van zichzelf zo is. Dit benoemt ze ook steeds. Als ze haar dominante masker op zet, wordt ze ook ineens echt dominant. Ze gaat stampen en maakt zich groot. Uiteindelijk durft ze zelf de andere speler op de grond te duwen met een touw om zijn nek en haar voet op zijn rug. Dit gaat nog wel met meer twijfel in haar lichaam, ze is nog niet op haar gemak om dat te doen in spel.
2. Een andere speler vond het erg spannend en vervelend om nare geluiden en bewegingen te maken achter het masker. Ze heeft namelijk van jongs af aangeleerd zich netjes en elegant te gedragen. Tijdens de voorstelling deed ze dit met overtuiging.
3. Een andere speler vond het erg naar om klei op haar gezicht te smeren en tijdens de voorstelling deed ze dit gewoon. Na de voorstelling vertelde ze wel, dat ze het nog steeds ontzettend vervelend vond, maar dat het wel goed was voor de voorstelling dat ze het had gedaan.
4. Een andere speler moest twijfelachtig en angstig spelen. De speler zelf is al snel overprikkeld van zichzelf en heeft daarom een afspraak dat hij af en toe de repetitieruimte uit mag lopen. De speler is erg kritisch op zijn eigen spel en is niet snel tevreden. De speler vindt het lastig

om angstig te spelen, maar tijdens de voorstelling zit hij helemaal in de rol. Tijdens de repetities had hij het meteen door als hij een deel van de scene niet deed of vergat. Na de voorstelling, leek hij niet te beseffen dat hij een deel was vergeten. Hij was trots op zichzelf en zijn eigen spel.

Uitkomst survey

De eerste survey meting was tijdens de tweede repetitie op 19 maart 2021. De tweede survey meting was op 23 april en de laatste meting was de repetitie na de voorstelling op 25 juni 2021. De voorstelling was op 18 juni 2021.

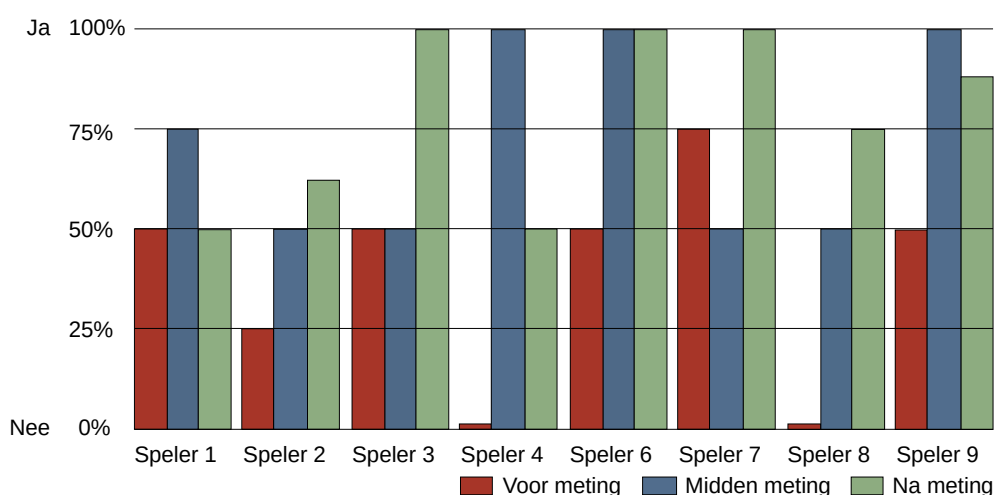
1. Kan ik mijn eigen grenzen aanvoelen tijdens maskertheater?

Figuur 4: Survey vraag 1

In deze tabel in is het algemeen te zien dat de spelers door het repetitieproces beter hun grenzen aanvoelen. Bij alle spelers, op één speler na is een stijgende lijn te zien.

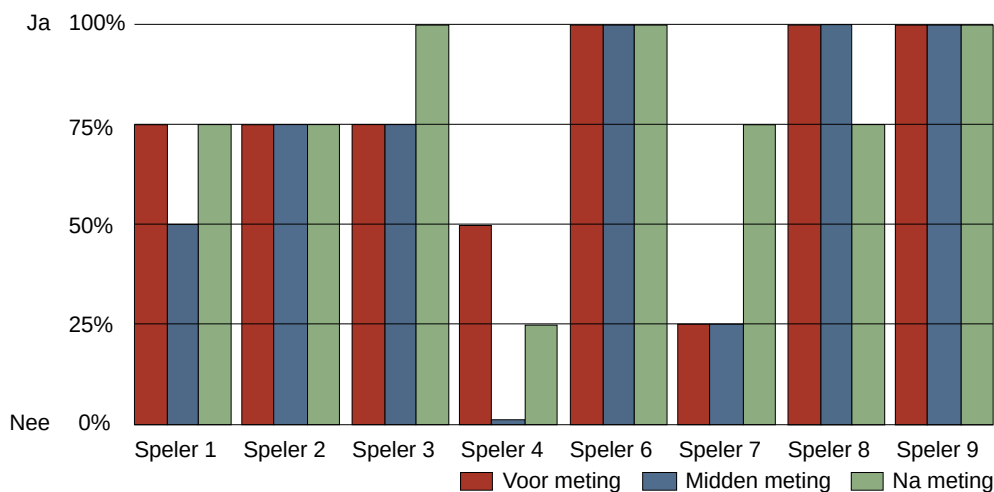
2. Durf ik mijn grenzen aan te geven tijdens maskertheater?

Figuur 5: Survey vraag 2

In deze tabel in is het algemeen te zien dat de spelers door het repetitieproces beter hun grenzen durven aan te geven. Zou dit te maken hebben met masker theater, of vanwege de survey afname? Dat de spelers hier attent op zijn gemaakt? Bij alle spelers is een stijgende lijn te zien.

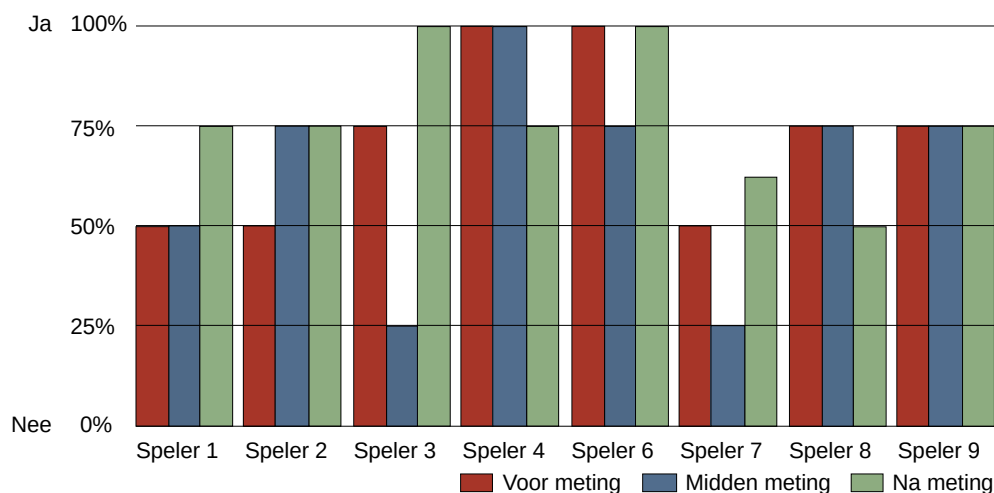
3. Durf ik mij te ontspannen tijdens maskertheater?

Figuur 6: Survey vraag 3

In deze tabel in is het algemeen te zien dat de spelers door het repetitieproces op hetzelfde niveau van ontspanning tijdens spel zijn gebleven. Wel zijn er een paar uitschieters bij spelers.

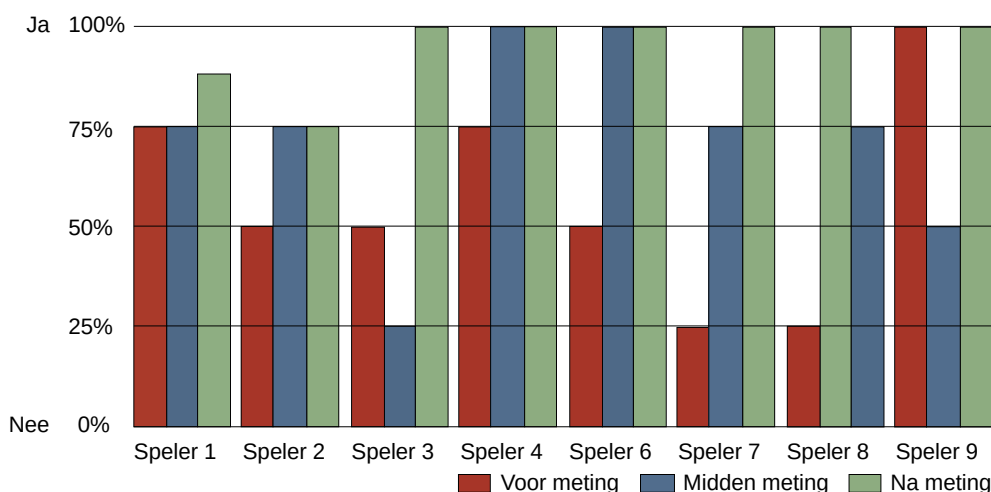
4. Heb ik zelfvertrouwen tijdens maskertheater?

Figuur 7: Survey vraag 4

In deze tabel in is te zien dat de spelers door het repetitieproces zelfvertrouwen hebben opgebouwd. In de tabel is ook te zien dat het zelfvertrouwen erg snel wisselt. Misschien sluit de uitslag van deze survey aan bij uitspraak van S. Arbouw (persoonlijke communicatie 3 mei 2021), dat vertelde de antwoorden waarschijnlijk wel waarachtig zijn voor dat moment, maar misschien niet voor de hele periode. Wel is terug te zien in de survey uitslag, dat de meeste momenten het zelfvertrouwen goed is.

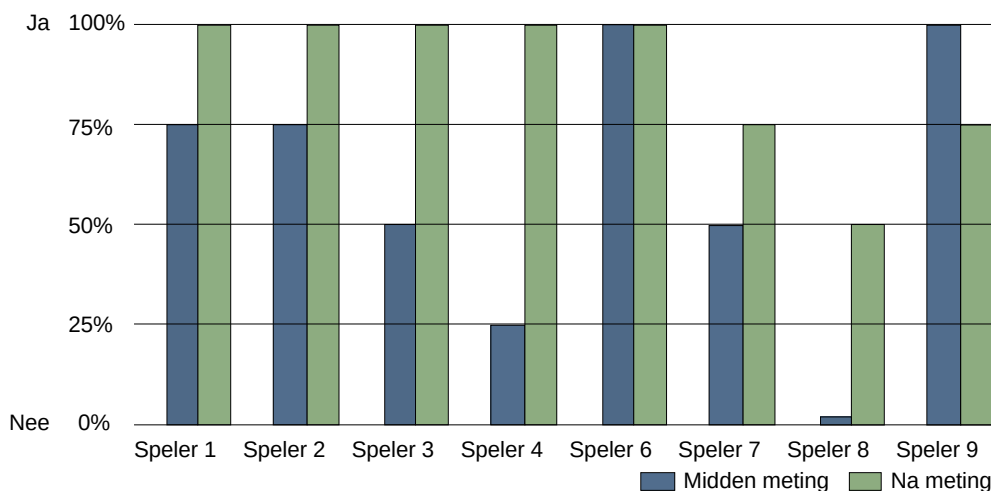
5. Durf ik mij vrij te bewegen tijdens maskertheater?

Figuur 8: Survey vraag 5

In deze tabel in is het algemeen te zien dat de spelers door het repetitieproces vrijer durven te bewegen met een masker op. Er is een duidelijke stijgende lijn zichtbaar bij alle spelers.

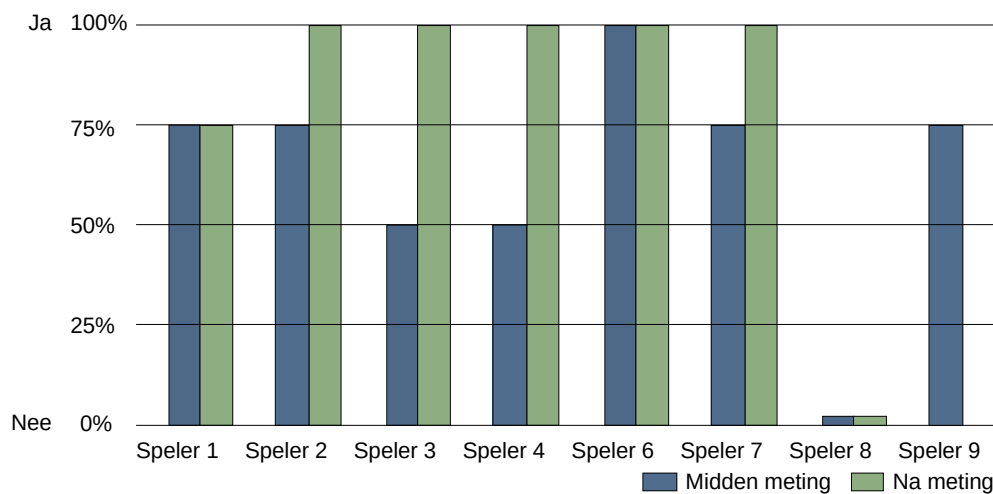
6. Durf ik nu meer tijdens maskerspel dan in het begin?

Figuur 9: Survey vraag 6

In deze tabel in is het algemeen te zien dat de spelers door het repetitieproces meer durven in spel met een masker op. Er is een duidelijke stijgende lijn zichtbaar bij alle spelers.

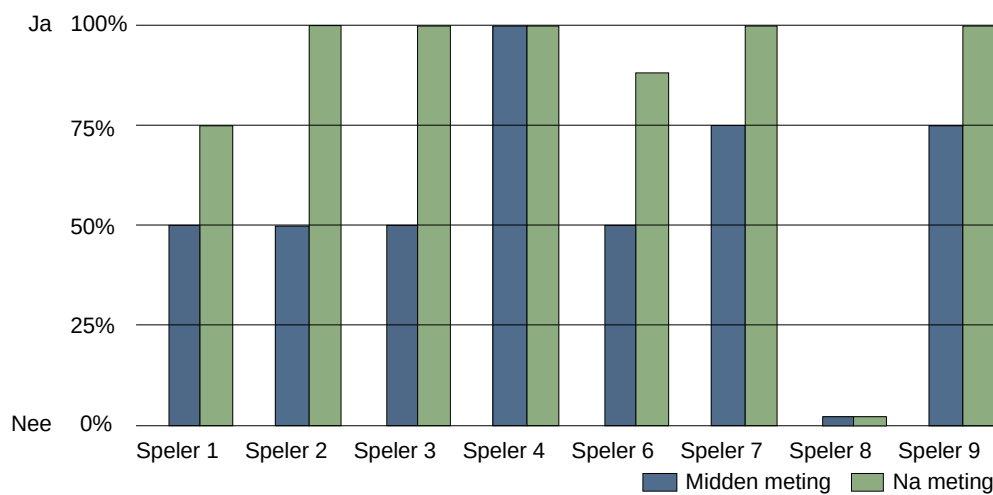
7. Heb ik iets gedaan binnen maskertheater, dat ik anders nooit zou doen?

Figuur 10: Survey vraag 7

In deze tabel in is het algemeen te zien dat de spelers door het repetitieproces heen spelervaringen hebben opgedaan, die ze anders nooit gedaan zouden hebben. Er is een duidelijke stijgende lijn zichtbaar bij alle spelers. Behalve bij speler 8, zij beargumenteerde al dat ze op het gebied van theater weinig tot geen grenzen heeft. Speler 9 heeft deze vraag bij de laatste meting niet ingevuld.

8. Heb ik mijn grenzen verlegd in spel sinds het begin?

Figuur 11: Survey vraag 8

In deze tabel in is het algemeen te zien dat de spelers door het repetitieproces heen hun grenzen hebben verlegd. Er is een duidelijke stijgende lijn zichtbaar bij alle spelers. Behalve bij speler 8, zij beargumenteerde al dat ze op het gebied van theater weinig tot geen grenzen heeft.

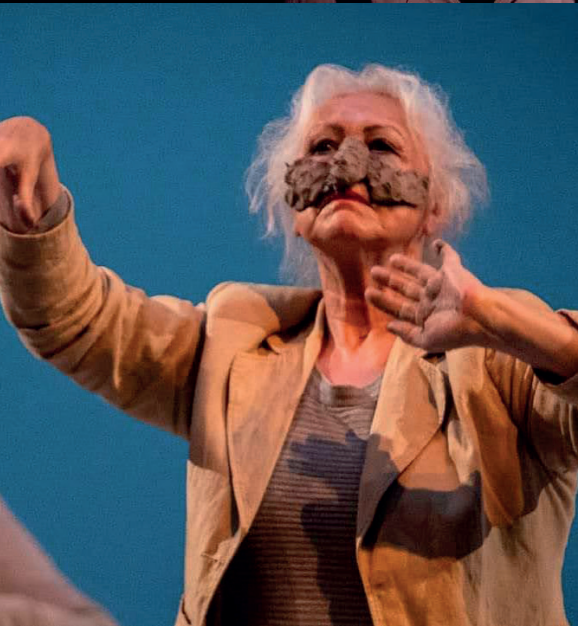
Uitspraken spelers

Spelers	Uitspraken
Speler 1	Het waren nieuwe uitdagingen en ik was ontzettend benieuwd naar hoe dit zou verlopen. Het is een fantastisch gevoel om achter het masker te zitten, voelt vrijer. Was wel erg aan het reflecteren hoe anderen mij zouden zien. Ik zou anders nooit zo overdreven bang zijn, dat zou ik niet zo laten zien. Dat was wel een bijzondere ervaring. Ik ben nu weer een stukje verder in mijn leven, weer verder gegroeid in mijn welzijn en gevoel. Dus mijzelf prettig voelen en dat theaterspel is heel belangrijk voor mij (Speler 1, persoonlijke communicatie 25 juni 2021). <i>Survey:</i> "Lekker achter het masker". Meer zelfvertrouwen, komt ook door bevestiging van andere. Voor het eerst echt angstig durven spelen. "Fijne ervaring, wil graag meer! Leuke tijd gehad, met een beetje stress". Grenzen verlegt? "Ja, ik durf meer".
Speler 2	Ik ben zeker meer uit mijn comfortzone gegaan. Ik ging situaties spelen die erg dichtbij kwamen. Dit was wel echt een uitdaging. Het spel heeft mij een kijk gegeven in hoe mogelijke ouders zijn, waarom ze zijn zoals ze zijn. Daar praat ik het niet goed mee, maar door dat te ontdekken heb ik een ander beeld. Daardoor kan ik makkelijker loslaten wat er gebeurd is (Speler 2, persoonlijke communicatie 25 juni 2021). <i>Survey:</i> Tijdens de voorstelling kon ik mij stukje bij beetje steeds meer ontspannen. In het begin vond ik maskerspel spannend, nu durf ik zoveel meer. "Ik heb een rol gespeeld die eigenlijk heel ver van mij afstaat". Grenzen verlegt? "Ja, dat denk ik wel. Ik heb dingen gedaan die ik anders niet zou laten zien of snel zou doen".
Speler 3	Ik vond het een hele bijzondere ervaring, ik had nog nooit iets met maskers gedaan. Ook niet op de dans academie. Wat ik wel grensverleggend vond is dat ik van die rare geluiden moest maken, wat ik helemaal niet gewend was. Want wij dansten wel, maar maakte nooit geluiden. Daar had ik in het begin wel moeite mee, maar hoe vaker ik het deed hoe beter het ging. Hoe meer ik uit mijn comfortzone ging. Ik had wel het idee dat als ik het masker op had, dat de geluiden dan ook makkelijker kwamen. De scene was ook helemaal anders geweest als ik geen masker opgehad had. Ook de klei, waar ik vreselijk tegenop zag. Dan kwamen de emmers met klei weer binnen en dan dacht ik al, ooh nee, daar komen die emmers weer. Wat gaat er nu weer gebeuren, wat gaat er met die klei gebeuren. Toen kwam jij met het onderzoek en over grenzen gesproken. Ben ik op Joris afgestapt en gezegd dat ik niet helemaal in de klei wilde. Dacht kan het maar beter zeggen, voordat hij zegt pak maar een bonk en ga je maar helemaal insmeren. Wilde hem voor zijn en dat is ook niet gebeurd. Mijn gezicht heb ik natuurlijk wel in de klei gezet, in het begin was dat best wel een beetje vreemd

	voor mij, maar daar ben ik wel echt in gegroeid tijdens de voorstelling. (Speler 3, persoonlijke communicatie 25 juni 2021). <i>Survey:</i> In het begin gaf ik mijn grenzen niet aan. Later, ook door dit onderzoek, deed ik dit wel. Door het masker vaker te dragen, werd ik meer ontspannen. Grenzen verlegt? “Ja, klei op mijn gezicht smeren, hiermee spelen en er vervolgens ook afhalen op het toneel. Daarnaast was het maken van geluiden achter het masker een spannend en uitdagend”.
Speler 4	Ik heb ontdekt hoe het is om een masker te dragen. Dat dat ook verschillende vormen kan hebben, zoals het pest masker en normale masker. Ik vind het leuk om nieuwe dingen te ontdekken (Speler 4, persoonlijke communicatie 25 juni 2021). <i>Survey:</i> “Nee, ik durf mij niet te ontspannen tijdens maskerspel als ik voor het publiek sta”. “Maskers zijn een hele fijne manier om jezelf te kunnen uitdrukken”. Grenzen verlegt? “Ja, ik heb meer gedaan dan ik anders gedaan zou hebben”.
Speler 6	Ik denk dat ik wel grenzen verlegd heb. Ik had moeite met door het masker kijken en heb wel doorgespeeld. (Speler 6, persoonlijke communicatie 25 juni 2021). <i>Survey:</i> Door de fijne groep kan ik mij meer ontspannen tijdens spel. Grenzen verlegt? “Ik vind het leuk om te doen en het gaat steeds makkelijker”,
Speler 7	Ik had tijdens de voorstelling geen masker op, maar tijdens de repetities wel. Ik deed een scene met een andere speler en dat was helemaal uit mijn comfortzone. Want dat was met opmaken en lippenstift. Ik moest erg op de andere speler letten van hoe en wat en dat was wel echt buiten mijn comfortzone. Ik denk wel dat ik een aardig idee heb van wat maskerspel is. Dat ik dat in een vrij korte tijd ontdekt hebt. Vooral door te kijken bij andere (Speler 7, persoonlijke communicatie 25 juni 2021). <i>Survey:</i> Ik ging mij steeds vrijer bewegen. Grenzen verlegt? –
Speler 8	Ik heb niet echt grenzen verlegd, maar ik heb ook bijna niet met de maskers gespeeld, dus die ervaring heb ik niet echt gehad. Daarnaast denk ik dat op het gebied van theater er al weinig grenzen zijn, dus dat een masker op of af niet echt verschil maakt. Ik heb nu wel meer inzicht over wat maskertheater zou kunnen zijn, welke vormen er zijn en wat het kan doen met spelers in spel, in het verhaal. Dat vind ik interessant (Speler 8, persoonlijke communicatie 25 juni 2021). <i>Survey:</i>

	Ik ben druk bezig met of de ander mij wel goed genoeg vindt. Ik vind dat ik nog te weinig heb gespeeld met het masker, om er echt iets over te zeggen. Grenzen verlegt? "Vind ik lastig om te zeggen, ben constant grensverleggend ;)".
Speler 9	Ik denk wel, maar ik denk dat ik wel meer uit mijn comfortzone had willen gaan. Ik ben voor mijzelf nog aan het ontdekken, ik zou nog een keer maskertheater willen spelen om nog meer te ontdekken. Ik dacht altijd dat ik alleen kon drummen en zingen, maar ik heb nu ontdekt dat ik nog meer kan (Speler 9, persoonlijke communicatie 25 juni 2021). <i>Survey:</i> "Heb ik vrijdag avond tijdens de de laatste voorstelling ontdekt. Toen wilde ik ... helpen en ging ik zomaar klei naar ... gooien. Ik wilde haar 'terugpakken' voor ..." Grenzen verlegt? "Vrijer bewegen en improviseren enzo".

Tabel 3: uitspraken spelers

4. Conclusie

In de conclusie wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag: Wat is het effect van maskerspel op het grensverleggend vermogen van de onderzochte spelers bij Speels Collectief? Om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag worden de deelvragen kort samengevat. Vanuit de deelvragen wordt de conclusie op de hoofdvraag geschreven.

Deelvragen

1. Hoe gaan mensen met en zonder een lichtverstandelijke beperking om met verleggen van grenzen?

Je grenzen verleggen is te vergelijken met je comfortzone verbreden. De comfortzone is gebaseerd op het idee dat als mensen in een stressvolle situatie terecht komen, dat mensen moeten reageren door hun angsten te overwinnen en hierdoor groeien als persoon (Brown, 2008). Als alles gaat volgens een bekend patroon bevindt iemand zich in zijn of haar comfortzone: de zone waarin iemand zich emotioneel en mentaal op gemak voelt. Het opzoeken en loslaten van grenzen om een comfortzone te verlaten wordt ook wel deconstructie genoemd. Veel mensen zijn niet uit zichzelf geneigd om dat ongemak, de verwarring en frustratie die gepaard gaan met deconstructie op te zoeken (Beekers, Kroes & Rosmalen, 2017). Hier is aanmoediging en ondersteuning bij nodig (Kohnstamm, 2009).

2. Wordt maskertheater ingezet om grenzen te verleggen?

Een masker wordt ingezet om verschillende persoonlijkheden en stemmingen te verhullen en onthullen. De kenmerken die kenmerkend zijn voor de persoon die het masker draagt, worden dan toegeschreven aan het masker en niet meer aan de persoon. Het verhullen en onthullen van persoonlijkheden of stemmingen is gemeenschappelijk voor alle maskers (Wingert, z.d.). De maskers creëren distantie (Cleven, 2004).

Binnen een therapeutische setting worden maskers ingezet in combinatie met andere werkvormen. Het masker kan binnen de dramatherapie ingezet worden als hulpmiddel om een rol vast te houden of de fysieke vertaling van een rol te benadrukken. Maskertheater wordt ook wel ingezet om je valkuilen te onderzoeken, vanuit je lichaam te spelen en het vergroten van je spel (Cleven, 2004). Dit kan grensverleggend zijn voor spelers. Doelen zijn dan ook het bewerkstelligen van catharsis om te komen tot integratie, inzicht en roltraining, het vergroten van het rollenrepertoire, het verkennen van de bestaande rollen, experimenteren met problematische rollen, het vergroten van zelfkennis en zelfvertrouwen (Johnson en Lewis, 2000). Het masker leent zich daar namelijk voor.

Cleven (2004) noemt ook het Latijnse woord *personae*. De maskers die de spelers droegen, al in de Romeinse tijd, werden gedragen om bepaalde effecten op te roepen bij iemand. Deze effecten zijn verbonden aan het huidige begrip persoonlijkheid. Dit sluit aan bij de spelers van *Commedia dell'Arte*. De spelers kenden precies alle stereotypes, gebaren, grappen van hun figuur. Maar vooral zijn de spelers volkomen doordrongen of één geworden met hun karakter (Balme, 2018). Ook in de verdere geschiedenis is dit terug te lezen. Maskers werden ingezet niet alleen in het theater, maar ook bij ceremonies, een strijd of bij belangrijke beslissingen. Ze geloofden, in bepaalde culturen, dat als ze het masker op hadden dat ze dan de geest waren die aan het masker verbonden was en niet meer zich zelf. Dit gaf de dragers zelfvertrouwen, ze verlegden hun grenzen door dingen te doen die ze anders niet zouden doen en maakten makkelijker moeilijke beslissingen.

3. Hoe worden er binnen Speels collectief de grenzen van de spelers verlegt?

Grenzen worden opgezocht en geprobeerd op te rekken binnen het Speels Collectief. Er wordt samen met de spelers besproken waar de grens vandaan komt en hoe ermee omgegaan kan worden in spel. Om de grenzen te verleggen bij de spelers wordt spel voorgedaan, om te laten zien dat het niet heel erg eng is, of medespelers te laten benoemen wat goed werkt, of waarom dat mooi is en doormiddel van spel coaching en stimulering verteld S. Arbouw (persoonlijke communicatie 3 mei 2021).

Het maskertheaterstuk 'Kneed' is toegepast theater. De regisseur, J. Christ (persoonlijke communicatie 10 mei 2021), beoogt een sociale verandering in de groep en/of maatschappij. J. Christ en S. Arbouw benoemen beide dat maskertheater veiligheid biedt, zodat de speler zichzelf fysiek meer durft te laten gaan en impulsen gevolgd worden. Als de spelers hun maskers opzetten gaan ze meer vanuit gevoel spelen, groter spelen, ontspannen op de spelvloer en eerder uit hun comfortzone. De maskers creëren een soort anonimiteit.

Door het masker op te zetten creëert dit een kans voor de speler om even echt iemand of iets anders te zijn. Aspecten als leeftijd of beperkingen zijn niet meer relevant, want de speler wordt meteen heel iets anders. "Dat ik dan soms ook de speler niet meer terugzie, maar echt een ander iemand of een andere spelkwaliteit. Dat heb ik bijna nooit bij deze groep, dat ik de speler niet meer terugzie. Dat vind ik een groot voordeel van maskers, dat je daarin iets nieuws kan doen" (S. Arbouw, persoonlijke communicatie 3 mei 2021). Dit is ook terug te zien in de survey uitslag en in de observaties van de onderzoeker. Volgens J. Christ creëren de maskers distantie, waardoor het spel ook universeler en daardoor makkelijker grijpbaar wordt voor zowel de spelers als het publiek.

Hoofdvraag

Wat is het effect van maskerspel op het grensverleggend vermogen van de onderzochte spelers bij Speels Collectief?

Op basis van resultaten van dit onderzoek kan worden gesteld dat de maskers en het maskertheater hebben bijgedragen aan het verleggen van de grenzen van de spelers binnen het spel.

Cleven (2004) benoemd dat het werken met grenzen, bij diverse doelgroepen, goed past binnen dramatherapie. Zoals terug te lezen is in de resultaten zetten verschillende dramatherapeuten maskertheater in binnen hun therapie. Door middel van het masker tijdens spel kan de cliënt of speler onderzoeken waar zijn/haar grenzen liggen en hoe ze deze kunnen verleggen. Daarnaast kunnen ze het nieuwe gedrag in een veilige omgeving eerst oefenen, waardoor de drempel naar het verleggen van de grenzen minder groot is.

Door de spelers maskers te laten dragen, hun persoonlijkheden te verhullen en onthullen, wordt er distantie gecreëerd tussen het spel en de speler. Distantie kwam naar boven als een belangrijke reden waarom spelers via maskertheater hun grenzen kunnen exploreren. Cimmermans en Boomsluiters (2007) bij geremdheid het creëren van distantie voor veiligheid zorgen, zodat de desbetreffende eerder geneigd is nieuw gedrag of gevoelens te exploreren. Verwar distantie niet met een loskoppeling van de realiteit, want daar is geen sprake van. De spelers durfden onder andere meer spelmogelijkheden uit te proberen en uit dit onderzoek is gebleken dat ze hun grenzen hebben verlegd. Ook even compleet iemand anders zijn kwam naar voren bij zowel de literatuurstudie als de survey en interviews. Hierdoor durfden de spelers meer te experimenteren, omdat ze toch iemand anders waren. Wat veiligheid biedt.

Het woord veiligheid is ook meerdere keren teruggekomen in de resultaten. Claassen en Pol (2015) zeggen om positieve processen vanuit groepscohesie te laten ontstaan is veiligheid, vertrouwen, zorg en respect nodig vanuit alle participerende partijen. Als iemand niet in een veilige situatie is, kan iemand niet leren. Veiligheid is basisbehoefte (Maslow, 1943).

Het hebben en maken van een eigen masker was belangrijk voor de meeste spelers in de groep. Dit vroeg echter wel om zelfstandigheid en eigen regie volgens S. Arbouw (persoonlijke communicatie 3 mei 2021). Het hebben van eigen regie geeft mensen kracht om nieuwe dingen te ontdekken (Oosterkamp, Benning & Bergsma, 2016).

Wat verder in dit onderzoek naar voren kwam was, dat goede begeleiding, ontspannen sfeer en een veilige omgeving belangrijke factoren zijn voor spelers om hun grenzen te verleggen binnen maskerspel. In de resultaten wordt 'de zone van de naaste ontwikkeling' beschreven als leerproces (Kohnstamm, 2009). Vanuit deze gedachtegang is het dus van belang dat tijdens het repetitieproces

de begeleider of regisseur een actieve houding aanneemt. Hij bedenkt uitdagende spelmogelijkheden, luistert en kijkt goed naar wat de spelers bereiken binnen het maskerspel. Kortom de regisseur draagt de relatie met de spelers, en daagt de spelers uit tot ontwikkeling. De spelers worden geprikkeld om te leren, te ontdekken en hun grenzen te verleggen. Klaauw (2015) onderbouwd dit door te beschrijven dat afstemming, structuur en een duidelijke opdracht belangrijk zijn om de doelen te willen bereiken met de spelers. Daarnaast komt er zowel uit de survey, als de interviews en de observaties naar voren dat deze groep hecht is. Ze steunen elkaar, creëren een veilige sfeer, werken samen en dagen elkaar uit binnen spel. Het is niet duidelijk hoeveel invloed de andere factoren hebben gehad, naast het maskertheater, op het verleggen van de grenzen binnen spel. Er is verder onderzoek nodig om te kunnen concluderen hoeveel invloed de andere factoren hebben gehad op het grensverleggende vermogen van de spelers.

5. Discussie

Sterkte- en zwakteanalyse validiteit

Validiteit is de mate waarin de uitkomsten van het onderzoek beïnvloed zijn door systemische fouten (Fischer & Julsing, 2019).

Ten eerste worden de sterke punten beschreven:

- Voor het opstellen van de interview- en survey vragen is gebruik gemaakt van een peer-check (Migchelbrink, 2016). De vragen zijn gecontroleerd door medestudenten en de onderzoekbegeleider. Daarnaast zijn de vragen gebaseerd op de vragen die onderzocht zijn in bestaande literatuur. Hierdoor zijn de resultaten bruikbaar binnen dit onderzoek.
- Binnen het literatuuronderzoek is zowel gebruik gemaakt van nationale als internationale literatuur. Er is gebruik gemaakt van databanken die aanbevolen zijn door de HAN studiec centra (2021) en door Verhoeven (2018). Daarnaast zijn deze gecontroleerd op actualiteit, volledigheid en betrouwbaarheid (Boekhorst, Kwast & Wevers, 2004).
- Er is gebruikt gemaakt van peer debriefing: vakgenoten of experts zijn ingeschakeld om het onderzoek te bekijken en er feedback op te geven (Smeijsters, 2008). Dit onderzoek is ter controle voorgelegd aan onderzoeksbegeleider Inez Hage-Lock en medestudenten van de opleiding Vaktherapie, differentiatie Drama.
- Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van triangulatie. Daarbij is het ook van belang dat de resultaten niet gebaseerd zijn op één enkele waarneming. In dit onderzoek zijn verschillende betrokkenen met verschillende functies binnen het proces geïnterviewd en worden de beweringen onderbouwd met literatuurreferenties.
- De afgesproken inleverdatum voor het onderzoek was eerder dan de voorstelling. Hierdoor was het niet mogelijk een valide eindmeting te doen. Vandaar dat ervoor gekozen is het onderzoek later in te leveren en de eindmeting te doen na de voorstelling. Hierdoor zijn de uitkomsten van de survey meer valide.

Ten tweede worden de zwakke punten beschreven:

- Het testeffect kan wel een uitwerking hebben op de resultaten, omdat de spelers zich bewust zijn dat er een onderzoek gedaan wordt. Hierdoor is er een kans dat de spelers zich anders opstellen of sociaal gewenste antwoorden geven, anders dan dat ze gedaan zouden hebben als ze zich niet bewust waren geweest dat er een onderzoek gedaan werd (Verhoeven, 2018). Vanwege de privacywet is er besloten tegen de spelers te zeggen dat er onderzoek gedaan wordt (CCMO, z.d.). Via Speels Collectief is hier toestemming voor gegeven (M. van Lieshout, persoonlijke communicatie 23 december 2020).
- Om te kunnen meten of het maskertheater daadwerkelijk ook grensverleggend heeft gewerkt buiten de repetitieruimte, hadden er enquêtes en/of vragenlijsten afgenomen kunnen worden bij de begeleiders of huisgenoten van de spelers. Er zou een duidelijker beeld zijn ontstaan van de werking van maskertheater buiten de repetitieruimte.

Sterkte- en zwakteanalyse betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid is de mate waarin het onderzoek afhankelijk is van toeval. Als het onderzoek nogmaals overgedaan wordt, zouden de resultaten hetzelfde moeten zijn (Fischer & Julsing, 2019).

Ten eerste worden de sterke punten beschreven:

- De interviews waren semigestructureerde interviews. De structuur is aangebracht door een interviewschema. Dit schema is terug te vinden in bijlage 1, waardoor het voor de lezer inzichtelijk is welke vragen er gesteld zijn. Daarnaast zijn er opnames van de interviews gemaakt.

- Alle stappen van het onderzoeksproces zijn uitvoerig omschreven in het hoofdstuk Methode, en alle gebruikte formulieren zijn terug te vinden in de bijlagen. Dit geeft vervolgonderzoekers de mogelijkheid het onderzoek volledig te reproduceren. Daarnaast zijn alle stappen onderbouwd met onderzoeksliteratuur, waarbij gebruik is gemaakt van meerdere handboeken. Deze handboeken werden aanbevolen vanuit de HAN.

Ten tweede worden de zwakke punten beschreven:

- De spelers hebben drie keer de survey ingevuld in de onderzochte periode. Of de spelers hun gevoelens goed kunnen verwoorden op het moment van de afname van de survey is niet gegarandeerd. Dit is te herleiden naar de beperking van een aantal spelers. S. Arbouw (persoonlijke communicatie 3 mei 2021) vertelde dat de antwoorden waarschijnlijk wel waarachtig zijn voor dat moment, maar misschien niet voor de hele periode. De spelers laten zich leiden door hun gemoedtoestand die dag en dus als de spelers een slechte dag hebben dan zie je dit terug in de resultaten.
- Hoewel de zoektermen van de literatuur weergegeven zijn, wordt de zoekgeschiedenis van de literatuurstudie niet weergegeven. In de zoekgeschiedenis wordt beschreven welke zoektermen met elkaar in combinatie zijn gebruikt, in welke databanken deze resultaten zijn ingevuld, hoeveel resultaten hieruit voortkwamen en hoeveel resultaten bruikbaar waren. De betrouwbaarheid van dit onderzoek had verhoogd kunnen worden als dit vanaf begin nauwkeurig bijgehouden was.

Relevantie voor beroepspraktijk

De doelstelling van dit onderzoek luidt als volgt: Het doel van dit onderzoek is om vanuit de praktijk en via literatuur inzicht te krijgen of en hoe maskertheater een therapeutische werking heeft op het grensverleggende vermogen van de spelers. Dit onderzoek geeft een indicatie of maskertheater een passende interventie is om grenzen te verleggen.

Uit dit onderzoek komt naar voren dat maskertheater een passende interventie is om grenzen te verleggen bij de onderzochte groep. M. van Lieshout vroeg naar passende interventies om de grenzen van de spelers te verleggen. Vanuit de conclusie is te concluderen dat het maken van maskertheater in combinatie met de afstemming tussen de betrokkenen al een geschikte interventie is om grenzen te verleggen binnen spel. Dit is relevant voor de beroepspraktijk, omdat dit bevestigt wat de kracht van drama is.

De hypothese van dit onderzoek was dat het maken van een maskertheaterstuk een passende interventie is om grenzen te verleggen. De vooropgestelde hypothese was correct. Doormiddel het dragen van de maskers durfden de spelers vrijer te bewegen en meer experimenteren met nieuw gedrag en pijnlijke ervaringen. Al was het verassend dat distantie zo'n grote rol speelt bij het verleggen van grenzen en dat door alle onderzochte partijen, onafhankelijk van elkaar, werd benoemd. Wat ook verassend was is dat de spelers hun pijnlijke gevoelens en ervaringen gingen begrijpen en hierdoor de ervaringen meer konden accepteren. Om dit met zekerheid te bevestigen is meer onderzoek nodig.

Dit onderzoek draagt bij aan het ontwikkelen van onderbouwde kennis over de therapeutische werking van drama en theater. Daarnaast is het een voorbereidend onderzoek om interventies te kunnen ontwikkelen en toepassen die ervoor zorgen dat de spelers hun grenzen gaan verleggen.

6. Aanbevelingen

Aanbevelingen beroepspraktijk

Kijkend naar het onderzoek kan worden vastgesteld dat werken met maskers daadwerkelijk een toevoeging is aan de therapie. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat distantie een belangrijk onderdeel is van de werking van maskerspel. Zoals al eerder benoemd in dit onderzoek, komt het creëren van distantie in meerdere dramatherapie boeken en onderzoeken terug als een waardevolle interventie. Vandaar dat het aan te raden is om maskertheater vaker in te zetten tijdens therapie als er distantie gecreëerd moet worden. Op dit moment wordt maskertheater maar beperkt ingezet binnen therapie volgens de literatuur. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat het spelen met een masker, zonder verdere drama therapeutische interventies, al resultaten boekt. Vandaar mijn nieuwsgierigheid naar de resultaten van maskerspel met drama therapeutische interventies. Wat zou je dan samen met een cliënt kunnen bereiken?

Aanbevelingen vervolgonderzoek

Naar aanleiding van dit onderzoek zijn de volgende aanbevelingen opgesteld:

- In de conclusie is benoemd dat andere factoren ook invloed kunnen hebben gehad op de resultaten van het onderzoek. Vanwege die factoren is er verder onderzoek nodig om te kunnen concluderen hoeveel invloed de andere factoren hebben gehad op het grensverleggende vermogen van de spelers.
- Binnen dit onderzoek is er gefocust op het verleggen van grenzen binnen spel. Binnen het spel werden grenzen verlegd, maar er is verder onderzoek nodig om te kunnen concluderen wat het effect is geweest op de spelers buiten de spel setting. Cimmermans en Boomsluiters (2007) zeggen echter wel dat gedrag dat binnen spel geoefend en ervaren wordt, uiteindelijk ook toegepast wordt buiten spel. Dit paste niet binnen de setting van dit onderzoek, anders had de survey anders opgesteld kunnen worden.
- Dit onderzoek startte met de vraag van Van Lieshout (persoonlijke communicatie 23 december 2020) naar interventies om de spelers te motiveren hun grenzen te verleggen, doormiddel van theater maken. Voorstel voor vervolgonderzoek is om te onderzoeken hoe ze de resultaten van dit onderzoek kunnen omzetten tot passende interventies om grenzen te verleggen via theater en spel.
- Onderzoek naar het effect van maskerspel in combinatie met traumabehandeling. Wat is het effect van het stappen in de rol van de dader? Hoe speelt de distantie die een masker creëert hierin een rol?

Referentielijst

- Akwa GGZ. (2018). *Samenvattingskaart generieke module*. Geraadpleegd op 24 februari 2021, van https://www.ggzstandaarden.nl/uploads/side_products/fbcaddfab05168cd90deb95459b7f553.pdf
- Baarda, B. (2014). *Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek* (2e druk). Groningen: Noordhoff.
- Baarda, B. (2019). *Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek* (3e druk). Groningen: Noordhoff.
- Baim, C., Brookes, S. & Mountford, A. (2009). *The Geese Theater Handbook: Drama with offenders and people at risk*. Hampshire: Waterside Press.
- Beekers, P., Kroes, R., & Rosmalen, J. van. (2017). *Creativiteit als uitdaging in sociaal werk : de waarde van anders*. Uitgeverij Coutinho.
- Beelen, F. & Oelers, M. (2000). *Interactief: creatieve therapie met groepen*. Geraadpleegd op 22 maart 2021, van https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=_7VYmomBgswC&oi=fnd&pg=PA5&dq=grenzen+volwassenen+verleggen+therapie&ots=W7HQcG-ZyD&sig=7Kx4EdmeMRQcST-oUujWERTvXNM&redir_esc=y#v=onepage&q=grenzen&f=false
- Balme, C.B. (2018). *Commedia dell'Arte in Context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boal, A. (1979). *Theater of the oppressed*. London: Pluto Press.
- Boeije, H. (2010). Classificatie van kwalitatief onderzoek. *KWALON*, (15)1.
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Boekhorst, A., Kwast, I., & Wevers, D. (2004). *Informatievaardigheden* (3e druk). Amsterdam: Boom Lemma.
- Brecht, B. (1957). *Schrijftum theater, über eine nicht Aristoteliese dramatik*. Berlin und Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Brown, M. (2008). Comfort Zone: Model or metaphor. *Australian Journal of Outdoor Education*, 12(1), 3-12. Geraadpleegd op dag maand jaar, van <https://link.springer.com/article/10.1007/BF03401019>
- CCMO. (z.d.). *Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)*. Geraadpleegd op 9 maart 2021, van <https://www.ccmo.nl/onderzoekers/wet-en-regelgeving-voor-medisch-wetenschappelijk-onderzoek/wetten/algemene-verordening-gegevensbescherming-avg>
- Cimmermans, G., & Boomsluiters, J. (2007). *Handboek dramatherapie: Theorie en methodiek*. Nijmegen: Creatieve Therapie Opleiding, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.
- Claassen, A. & Pol, C. (2015). *Schematherapie en de gezonde volwassene, positieve technieken uit de praktijk*. Geraadpleegd op 16 juli 2021, van <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-90-368-0951-1.pdf>
- Cleven, G. (2004). *In Scène, dramatherapie en ervaringsgerichte werkvormen in hulpverlening en begeleiding*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Coulston, J. C. & Dodge, H. (2000). *Ancient Rome, The Archaeology of the Eternal City*. Oxford: Oxford University School Of Archaeology.
- De Lange, J., Glas, O., van Busschbach, J., Emck, C., & Scheewe, T. (Eds.) (2019). *Psychomotor interventions for mental health - Adults: A movement- and body-oriented approach*. Amsterdam: BOOM
- Fischer, T., & Julsing, M. (2019). *Onderzoek doen!: Kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. (3e druk) Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Grotowski, J. (1986). *Naar een sober theater*. Amsterdam: International theater bookshop.
- HAN studiecentra (2021, 3 maart). *VT JAAR 4 - ONDERZOEK & INNOVEREN: ZOEKMACHINES*. Geraadpleegd op 6 maart 2021, van <https://libguides.studiecentra.han.nl/vtonderzoekinnoveren/zoekmachines>
- Johnson, D.R., & Lewis, P. (2000). *Current approaches in Drama therapy*. Springfield, Illinois, USA: Charles C. Thomas.

- Kohnstamm, R. (2009). *Kleine ontwikkelingspsychologie II: De schoolleeftijd*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Kolb, D. (2015). *Experiential Learning Experience as the Source of Learning and Development*. New York: Pearson Education (Us).
- Landelijk kenniscentrum LVB. (z.d.). *Wat is LVB*. Geraadpleegd op 24 februari 2021, van <https://www.kenniscentrumlvb.nl/wat-is-lvb/>
- Maslow, A.H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4): 370-396.
- Migchelbrink, F. (2008). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.
- Migchelbrink, F. (2010). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn* (15e druk). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Migchelbrink, F. (2016). *Handboek praktijkgericht onderzoek: Zorg, welzijn, wonen en werken* (3e gewijzigde druk). Amsterdam: SWP.
- Moonen, X. (2015). *Is inclusie van mensen met een licht verstandelijke beperking vanzelfsprekend?: Over een inclusieve samenleving in verbondenheid met mensen met een verstandelijke beperking en sociaal kwetsbare mensen met beperkte cognitieve vaardigheden* (onderzoek). Geraadpleegd op 10 maart 2021, van <https://kenvak.nl/wp-content/uploads/2015/03/20140422-Lectorale-rede-Xavier-Moonen.pdf>
- Moreno, J.J. (1999). *Acting your inner music. Music therapy and psychodrama*. Saint Louis: MMB music inc.
- NTR. (2007, 25 januari). Het Griekse theater: *Vliegende goden op het toneel*. Geraadpleegd op 18 september 2018, van <https://schooltv.nl/video/het-grieks-theater-vliegende-goden-op-toneel/>
- Oosterkamp, E. Benning B. & Bergsma, A. (2016). Eigen kracht en eigen regie: bejegening versus oplossing. *Sociaal bestek*, 2016 (juni/juli), 37-39. Geraadpleegd op 15 juli 2021, van <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s41196-016-0064-x.pdf>
- OpenLearn from The Open University. (2011, 26 juli). *Attending the Theatre in Athens - Greek Theatre (1/4)* [Video-bestand]. Geraadpleegd op 22 september 2018, van <https://www.youtube.com/watch?v=0-nlnIRMPvk&t=40s>
- OpenLearn from The Open University. (2011, 26 juli). *Actors in Greek theatre - Greek Theatre (2/4)* [Video-bestand]. Geraadpleegd op 22 september 2018, van https://www.youtube.com/watch?v=rVDeCsFn_9U&t=168s
- Perls, T. (1975). *In en uit m'n vuilnisvat*. Den Haag: Bakker.
- Peters, L. & Martens, S. (2020). *Focus op inclusie: Sterker in de samenleving* (Afstudeeropdracht) [HBO Kennisbank]. Geraadpleegd op 10 maart 2021, van https://hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_han:oai:surfsharekit.nl:9aadd54a-42b9-47c9-bc20-097479c97347?q=Pluryn
- Riemersma, N. & Tuinstra, J. (2014). *Weerbaarheidstraining binnen NOVO, een verkenning van motivatie en doelen*. Geraadpleegd op 10 maart 2021, van <https://core.ac.uk/download/pdf/148191045.pdf>
- Rot, E.J.W. (2013). *Handreiking Balans in Beeld*. Geraadpleegd op 23 november 2020, van <https://www.vilans.nl/docs/producten/Balans-in-Beeld-Handreiking.pdf>
- Rudlin, J. (1994). *Commedia Dell'Arte: An Actor's Handbook*. Londen: Routledge.
- Sand, M. (1550). *Pantalone door Maurice Sand (1550)* [Foto]. Geraadpleegd op 12 mei 2021, van https://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:SAND_Maurice_Masques_et_bouffons_06.jpg
- Sand, M. (1553). *Dottere* [Foto]. Geraadpleegd op 12 mei 2021, van [https://de.wikipedia.org/wiki/Dottore_\(Theater\)#/media/Datei:SAND_Maurice_Masques_et_bouffons_04.jpg](https://de.wikipedia.org/wiki/Dottore_(Theater)#/media/Datei:SAND_Maurice_Masques_et_bouffons_04.jpg)
- Sand, M. (1568). *Captain (1668)* [Foto]. Geraadpleegd op 12 mei 2021, van <http://www.delpiano.com/carnival/html/captain.html>
- Sand, M. (1570). *SandBrighella* [Foto]. Geraadpleegd op 12 mei 2021, van <https://en.wikipedia.org/wiki/File:SandBrighella.jpg>

- Sand, M. (1570). *The classical appearance of the Harlequin stock character in the commedia dell'arte of the 1670s, complete with batte or "slapstick", a magic wand used by the character to change the scenery of the play (Maurice Sand, 1860)* [Foto]. Geraadpleegd op 12 mei 2021, van https://en.wikipedia.org/wiki/Harlequin#/media/File:SAND_Maurice_Masques_et_bouffons_01.jpg
- Sand, M. (1580). *Pulcinella* [Foto]. Geraadpleegd op 12 mei 2021, van [https://nl.wikipedia.org/wiki/Pulcinella_\(personage\)#/media/Bestand:SAND_Maurice_Masques_et_bouffons_12.jpg](https://nl.wikipedia.org/wiki/Pulcinella_(personage)#/media/Bestand:SAND_Maurice_Masques_et_bouffons_12.jpg)
- Schaick, L.H. (2012). *Weerbaarheidstraining voor mensen met een verstandelijke beperking. Een onderzoek naar de invloed van verschillende factoren op de intentie van cliënten van NOVO om aan de weerbaarheidstraining van NOVO deel te nemen*. Geraadpleegd op 10 maart 2021, van <https://core.ac.uk/download/pdf/232465009.pdf>
- Smeijsters, H. (2008). *Handboek: Creatieve Therapie* (2e herziene druk). Bussum: Coutinho.
- Smith, S.H. & Chandler, J. (1984). *Masks in Modern Drama*. Berkeley: University of California Press.
- Speels Collectief. (z.d.). *Over ons*. Geraadpleegd op 22 februari 2021, van <https://www.speelscollectief.nl/overons>
- Straa, A. van & Evers, J. (2010). 'Thick analysis': strategie om kwaliteit van kwalitatieve data analyse te verhogen. *KWALON*, (15)1.
- Van der Klaauw. (2015). *Uit je angst op de planken: Een actiegericht onderzoek naar het verlagen van de speldrempel in de dramatherapeutische interventie als voortraject op het cognitief gedragstherapeutische behandelprotocol voor sociale angststoornis voor SGLVG cliënten binnen de specialistische deeltijdbehandeling STEVIG (Afstudeeropdracht)* [HBO Kennisbank] . Geraadpleegd op 12 februari 2021, van https://hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_zuyd:oai:surfsharekit.nl:75284be0-ec6b-4946-b97c-588dd1bde98a?q=dramatherapie+stevig&has-link=yes&c=0
- Verhoeven, N. (2018). *Wat is onderzoek: praktijkboek voor methoden en technieken*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Wingert, P.S. (z.d.). *Mask, face covering*. Geraadpleegd op 6 mei 2021, van <https://www.britannica.com/art/mask-face-covering>
- Zorginstituut Nederland. (2014). *Handreiking passende dagbesteding*. Geraadpleegd op 19 februari 2021, van <https://www.zorginstituutnederland.nl/Verzekerde+zorg/persoonlijke-verzorging-begeleiding-en-verpleging-wlz/documenten/publicatie/2014/01/20/handreiking-passende-dagbesteding>

Bijlages

Bijlage 1: Interview

Interview schema

Interview met S. Arbouw

Planning: n.v.t.

	Duur	Wat	Inhoud/vragen	Benodigdheden
			Start opname	
1	5 min	Introductie	- Introduceren van onderwerp + doel Interview: Grenzen spelers verleggen binnen Speels Collectief, Grenzen spelers verleggen via maskertheater - Met grenzen bedoel ik dus, uit je comfortzone treden. - Bespreken privacy voorwaarden, resultaten en duur van het interview - Vooraf vragen?	-Opname apparatuur
2	3 min	Algemene vragen	- Wat is uw: naam, leeftijd, opleiding, werk en/of achtergrond?	
3	20 min	Grenzen verleggen binnen Speels Collectief	1. Wil je mij een introductie geven over de spelers? 2. Hoe wordt er binnen Speels Collectief omgegaan met grenzen? 3. Verleggen de spelers hun grenzen binnen Speels Collectief? 3.1. Hoe denk jij dat de spelers binnen Speels Collectief hun grenzen verleggen? 4. Hoe denk jij dat maskertheater bijdraagt aan het aangeven van grenzen? 5. Wat zijn de ervaringen die jij ziet en hoort tijdens de repetities? 6. Merk je ook dat een masker helemaal niet werkt en tegenwerkt?	
4	5 min	Afronding	- Bedanken - Terugkoppeling hoe en wat	
			Stop opname	

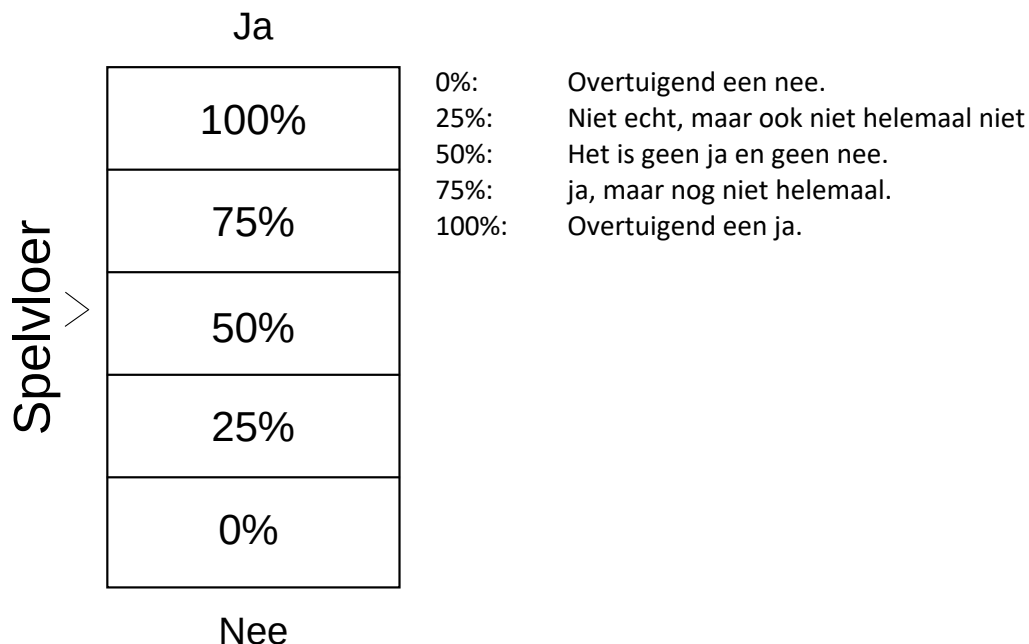
Interview met J. Christ

Planning: tegen het einde van de repetities.

	Duur	Wat	Inhoud/vragen	Benodigdheden
			Start opname	
1	5 min	Introductie	- Introduceren van onderwerp + doel - Interview: Masker theater en grenzen spelers verleggen via maskertheater. - Met grenzen bedoel ik dus, uit je comfortzone treden. - Bespreken privacy voorwaarden, resultaten en duur van het interview - Vooraf vragen?	-Opname apparatuur
2	3 min	Algemene vragen	- Wat is uw: naam, leeftijd, opleiding en/of achtergrond?	
3	10 min	Toneelstuk	1. Waar gaat het toneelstuk over? 2. Waarom heb je gekozen voor maskertheater? 3. Wat is de reden dat je gekozen om met deze doelgroep maskertheater te maken? 4. Welk doel probeer je te bereiken met maskertheater?	
4	15 min	Grenzen verleggen via maskerspel	1. Wat doet een masker bij een speler? 2. Waarom heb je ervoor gekozen om de spelers zelf maskers te laten maken? 3. Hoe ga jij tijdens de repetities om met de grenzen van de spelers? 4. Wat is de invloed van maskertheater op het grensverleggend vermogen volgens jou? 5. Heb je het idee dat de spelers hun grenzen hebben verlegd tijdens de repetitieperiode? 5.1. Waar droeg dit aan bij? 5.2. Welke veranderingen heb je gezien?	
5	5 min	Afronding	- Bedanken - Terugkoppeling hoe en wat	
			Stop opname	

Bijlage 2: Surveyonderzoek

Hieronder zijn de vragen benoemd die tijdens de survey worden afgenomen. Daarnaast is er het invulformulier dat per speler ingevuld wordt door de onderzoeker en de speler. In dit onderzoek blijven de spelers anoniem. Daarom worden de spelers benoemd als speler 1, 2, enz. In het formulier wordt met stippen aangegeven waar de speler stond als antwoord op de vraag. Voorbeeld hiervan is weergegeven in invulformulier voorbeeld. De survey afname wordt opgenomen op video.

Vragen

Vragen voor meting:

1. Kan ik mijn eigen grenzen aanvoelen tijdens maskertheater?
2. Durf ik mijn grenzen aan te geven tijdens maskertheater?
3. Durf ik mij te ontspannen tijdens maskertheater?
4. Heb ik zelfvertrouwen tijdens maskertheater?
5. Durf ik mij vrij te bewegen tijdens maskertheater?

Vragen midden - en na meting:

6. Durf ik nu meer tijdens maskerspel dan in het begin?
7. Heb ik iets gedaan binnen maskertheater, dat ik anders nooit zou doen?
8. Heb ik mijn grenzen verlegd in spel sinds het begin?

Doorvraag vraag:

1. Wat maakt dat je daar bent gaan staan?

Survey Speler: Voorbeeld Survey

Vraag 1 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 2 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 3 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee
Vraag 4 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 5 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 6 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee
Vraag 7 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 8 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	

Legenda:

Voor meting: Rood

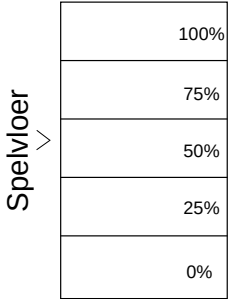
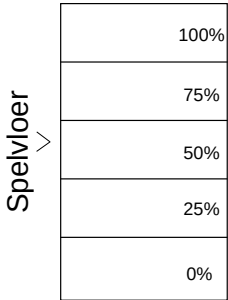
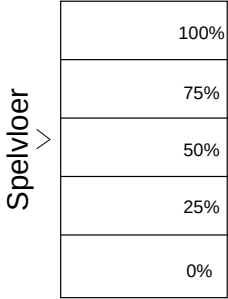
Midden meting: Blauw

Na meting: Groen

Survey Speler:

Vraag 1 Ja Spelvloer > <table border="1" style="border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Kan ik mijn eigen grenzen aanvoelen tijdens maskertheater?
100%						
75%						
50%						
25%						
0%						
Vraag 2 Ja Spelvloer > <table border="1" style="border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Durf ik mijn grenzen aan te geven tijdens maskertheater?
100%						
75%						
50%						
25%						
0%						
Vraag 3 Ja Spelvloer > <table border="1" style="border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Durf ik mij te ontspannen tijdens maskertheater?
100%						
75%						
50%						
25%						
0%						

Survey Speler:

Vraag 4 Ja Nee	Heb ik zelfvertrouwen tijdens maskertheater?
Vraag 5 Ja Nee	Durf ik mij vrij te bewegen tijdens maskertheater?
Vraag 6 Ja Nee	Durf ik nu meer tijdens maskerspel dan in het begin?

Survey Speler:

Vraag 7 Spelvloer Ja <table border="1"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Heb ik iets gedaan binnen maskertheater , dat ik anders nooit zou doen?
100%						
75%						
50%						
25%						
0%						
Vraag 8 Spelvloer Ja <table border="1"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Heb ik mijn grenzen verlegd in spel sinds het begin?
100%						
75%						
50%						
25%						
0%						
Ruimte voor opmerkingen of dingen die je nog kwijt wil:						

Survey Speler: 1

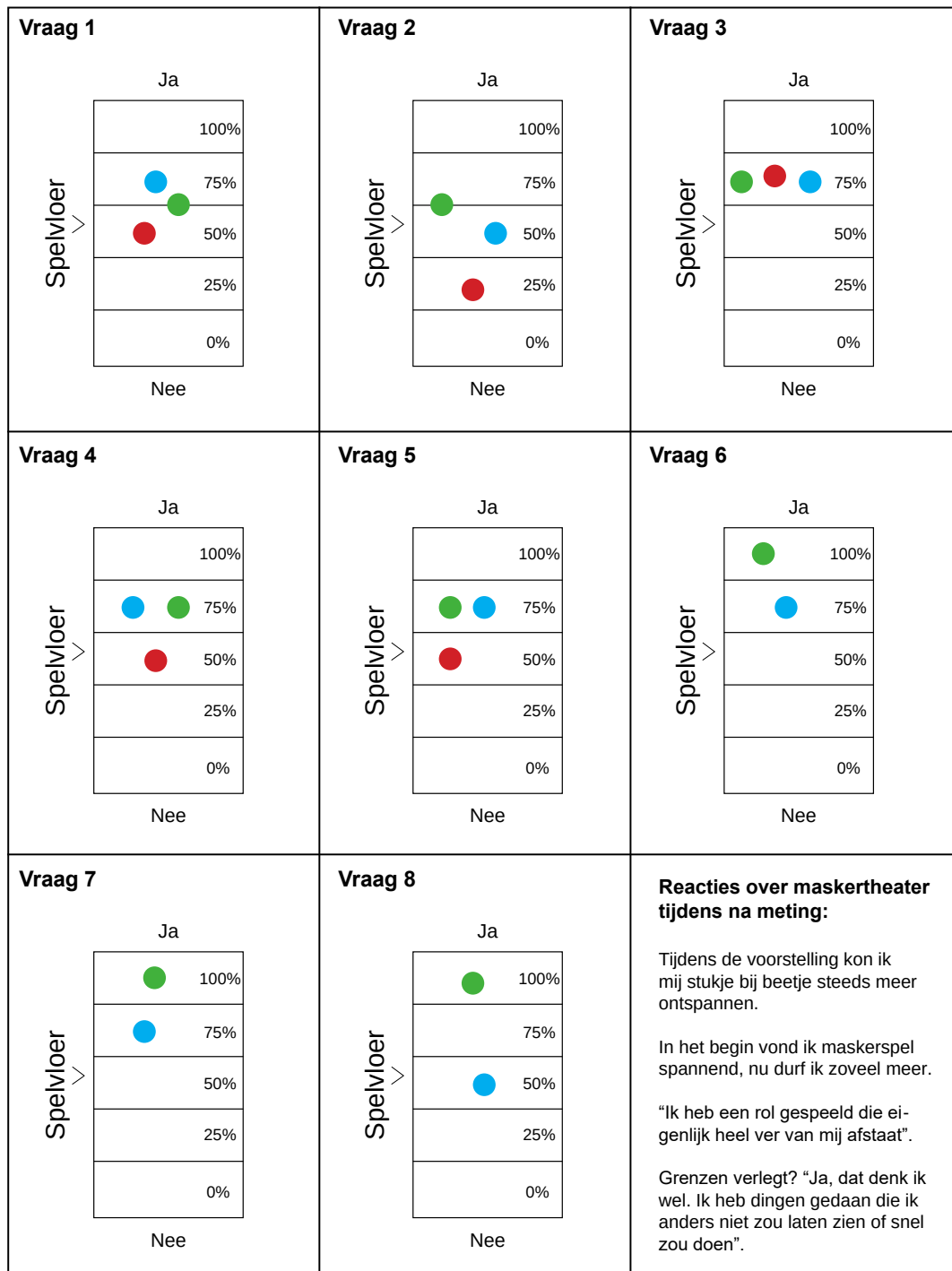
Vraag 1 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 2 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 3 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee
Vraag 4 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 5 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 6 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee
Vraag 7 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 8 Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Reacties over maskertheater tijdens na meting: “Lekker achter het masker”. Meer zelfvertrouwen, komt ook door bevestiging van andere. Voor het eerst echt angstig durven spelen. “Fijne ervaring, wil graag meer! Leuke tijd gehad, met een beetje stress”. Grenzen verlegt? “Ja, ik durf meer”.

Legenda:
Voor meting: Rood

Midden meting: Blauw

Na meting: Groen

Survey Speler: 2

Legenda:
Voor meting: Rood

Midden meting: Blauw

Na meting: Groen

Survey Speler: 3

Vraag 1 Spelvloer > Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 2 Spelvloer > Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 3 Spelvloer > Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee
Vraag 4 Spelvloer > Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 5 Spelvloer > Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 6 Spelvloer > Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee
Vraag 7 Spelvloer > Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Vraag 8 Spelvloer > Ja 100% 75% 50% 25% 0% Nee	Reacties over maskertheater tijdens na meting: In het begin gaf ik mijn grenzen niet aan. Later, ook door dit onderzoek, deed ik dit wel. Door het masker vaker te dragen, werd ik meer ontspannen. Grenzen verlegt? "Ja, klei op mijn gezicht smeren, hiermee spelen en er vervolgens ook afhalen op het toneel. Daarnaast was het maken van geluiden achter het masker een spannend en uitdagend".

Legenda:
Voor meting: Rood

Midden meting: Blauw

Na meting: Groen

Survey Speler: 4

Vraag 1 Spelvloer >	Vraag 2 Spelvloer >	Vraag 3 Spelvloer >
Vraag 4 Spelvloer >	Vraag 5 Spelvloer >	Vraag 6 Spelvloer >
Vraag 7 Spelvloer >	Vraag 8 Spelvloer >	Reacties over maskertheater tijdens na meting: “Nee, ik durf mij niet te ontspannen tijdens maskerspel als ik voor het publiek sta”. “Maskers zijn een hele fijne manier om jezelf te kunnen uitdrukken”. Grenzen verlegt? “Ja, ik heb meer gedaan dan ik anders gedaan zou hebben”.

Legenda:
Voor meting: Rood

Midden meting: Blauw

Na meting: Groen

Survey Speler: 6

Vraag 1 Ja Spelvloer > <table border="1"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Vraag 2 Ja Spelvloer > <table border="1"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Vraag 3 Ja Spelvloer > <table border="1"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
Vraag 4 Ja Spelvloer > <table border="1"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Vraag 5 Ja Spelvloer > <table border="1"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Vraag 6 Ja Spelvloer > <table border="1"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
Vraag 7 Ja Spelvloer > <table border="1"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Vraag 8 Ja Spelvloer > <table border="1"> <tr><td>100%</td></tr> <tr><td>75%</td></tr> <tr><td>50%</td></tr> <tr><td>25%</td></tr> <tr><td>0%</td></tr> </table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Reacties over maskertheater tijdens na meting: Door de fijne gæp læn ik m j meer ontspannen tijdens spel. Grenzen verlegt? "Ik vind het leuk om te doen en het gaat steeds makkelijker",					
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	

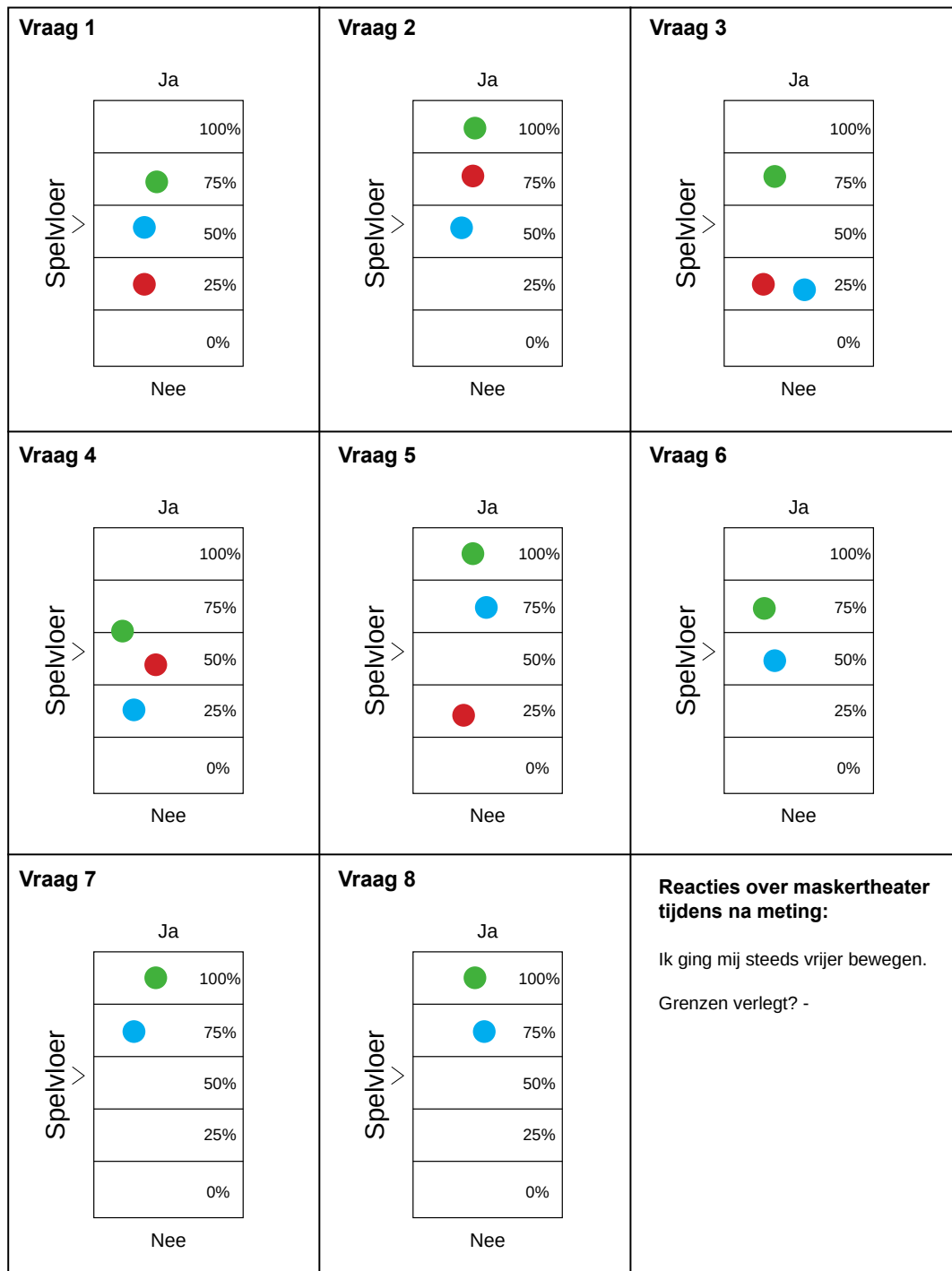
Legenda:

Voor meting: Rood

Midden meting: Blauw

Na meting: Groen

Survey Speler: 7

Legenda:
Voor meting: Rood

Midden meting: Blauw

Na meting: Groen

Survey Speler: 8

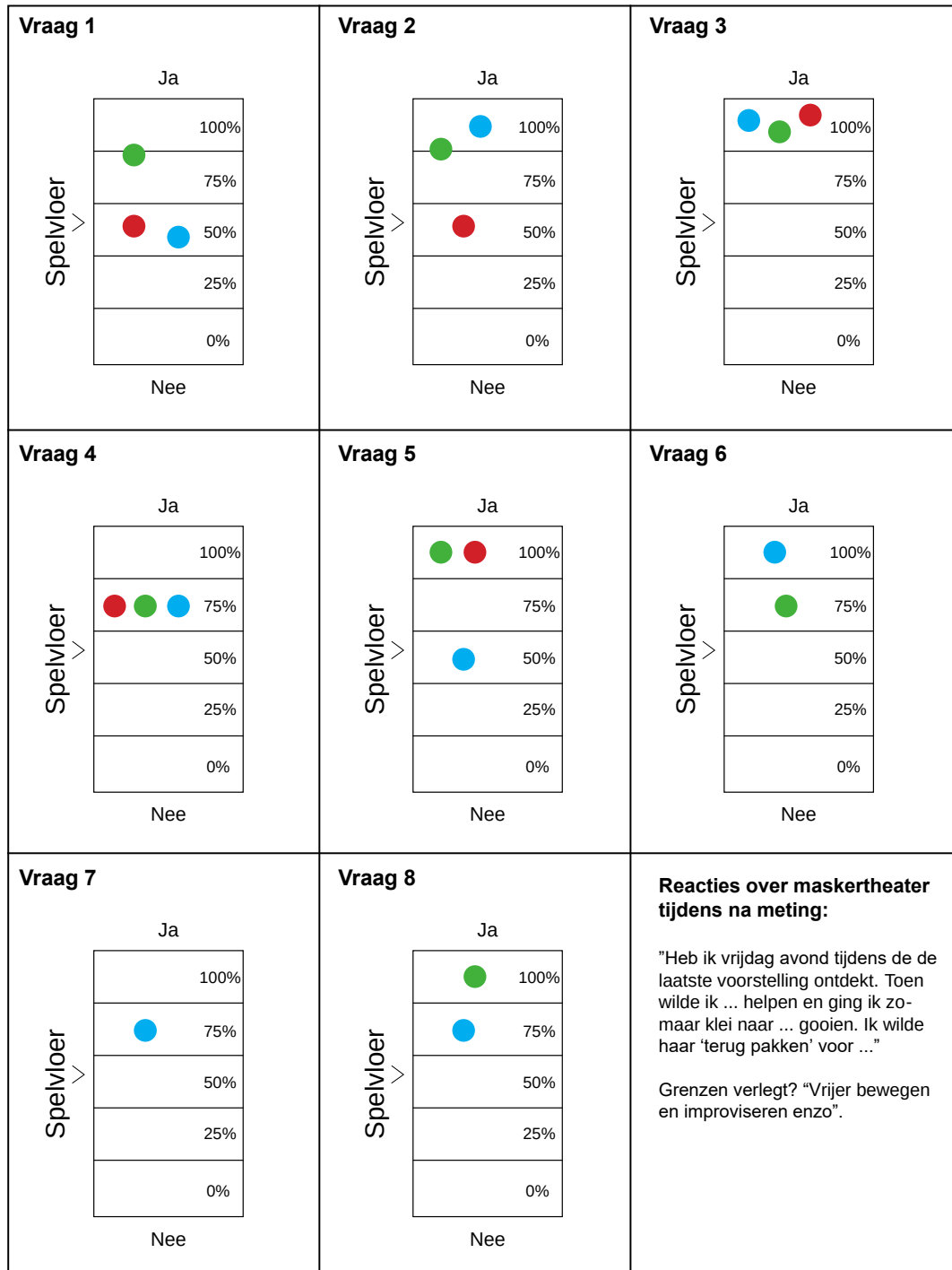
Vraag 1 Ja Spelvloer > <table><tr><td> 100% </td></tr><tr><td> 75% </td></tr><tr><td> 50% </td></tr><tr><td> 25% </td></tr><tr><td> 0% </td></tr></table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Vraag 2 Ja Spelvloer > <table><tr><td> 100% </td></tr><tr><td> 75% </td></tr><tr><td> 50% </td></tr><tr><td> 25% </td></tr><tr><td> 0% </td></tr></table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Vraag 3 Ja Spelvloer > <table><tr><td> 100% </td></tr><tr><td> 75% </td></tr><tr><td> 50% </td></tr><tr><td> 25% </td></tr><tr><td> 0% </td></tr></table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
Vraag 4 Ja Spelvloer > <table><tr><td> 100% </td></tr><tr><td> 75% </td></tr><tr><td> 50% </td></tr><tr><td> 25% </td></tr><tr><td> 0% </td></tr></table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Vraag 5 Ja Spelvloer > <table><tr><td> 100% </td></tr><tr><td> 75% </td></tr><tr><td> 50% </td></tr><tr><td> 25% </td></tr><tr><td> 0% </td></tr></table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Vraag 6 Ja Spelvloer > <table><tr><td> 100% </td></tr><tr><td> 75% </td></tr><tr><td> 50% </td></tr><tr><td> 25% </td></tr><tr><td> 0% </td></tr></table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
Vraag 7 Ja Spelvloer > <table><tr><td> 100% </td></tr><tr><td> 75% </td></tr><tr><td> 50% </td></tr><tr><td> 25% </td></tr><tr><td> 0% </td></tr></table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Vraag 8 Ja Spelvloer > <table><tr><td> 100% </td></tr><tr><td> 75% </td></tr><tr><td> 50% </td></tr><tr><td> 25% </td></tr><tr><td> 0% </td></tr></table> Nee	100%	75%	50%	25%	0%	Reacties over maskertheater tijdens na meting: Ik ben druk bezig met of de ander mij wel goed genoeg vindt. Ik vind dat ik nog te weinig heb gespeeld met het masker, om er echt iets over te zeggen. Grenzen verlegt? “Vind ik lastig om te zeggen, ben constant grensverleggend ;)”.					
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	
100%																	
75%																	
50%																	
25%																	
0%																	

Legenda:
Voor meting: Rood

Midden meting: Blauw

Na meting: Groen

Survey Speler: 9

Legenda:
Voor meting: Rood

Midden meting: Blauw

Na meting: Groen

Bijlage 3: Observatielijst

De observaties worden opgenomen via video, dit materiaal wordt met elkaar vergeleken.

	Observatie punt	Observatie
1.	Worden grenzen aangegeven?	Voor meting: Speler loopt weg, het lijkt hem te veel te worden, maar wil zelf niet uitleggen waarom. Midden meting: Ja er wordt er in spel aangegeven dat een handeling helemaal niet bij de speler past. De dominante rol. Ze doet het wel, want haar masker is dominant en speelt de rol sterk uit. Voor de rest zijn er nog geen situaties geweest waarin de spelers hun grenzen aan hoefde te geven. De spelers proberen wel zoveel mogelijk in hun comfortzone te blijven, als er niet gevraagd wordt hieruit te treden. Na meting: Ja. De dag van de voorstelling is heftig voor de spelers. Ze speler drie voorstellingen in een korte tijd. Als het een speler te veel wordt, loopt hij weg. Dit is van tevoren afgesproken en kwam ook weer terug toen het weer ging.
2.	Geeft de groep een ontspannen indruk?	Voor meting: De groep is open qua denken en meespelen. Ze zijn wel terughoudend als ze een opdracht niet 100% snappen. Midden meting: De groep is met elkaar betrokken en maakt grapjes tussendoor. Ze steunen elkaar en er is ruimte om onzekerheden uit te spreken. Dit gebeurt ook. Na meting: De groep is gespannen, vanwege de voorstelling. In spel daarentegen lijkt iedereen op zijn gemak te zijn. De spelers lachen en genieten van wat er gebeurt op de vloer. Als de spelers de maskers opzetten, spelen ze groter en sterker dan ik in de repetities gezien heb. Bij het applaus zijn ze duidelijk trots op zichzelf en vertellen uitgebreid aan mij hoe de voorstelling ging.
3.	Dagen de spelers zichzelf uit om nieuwe dingen te proberen?	Voor meting: Ja, nieuwe dingen worden uitgetoetst, mits het rustig opgebouwd wordt. Midden meting: Ja, aan het begin van de repetitie wordt aangegeven dat de hoofdrolspelers niet goed snappen waarom ze de hoofdrol

		hebben. Ze vinden zichzelf niet goed genoeg. Weinig zelfvertrouwen. Na meting: Op dit punt kan dat eigenlijk niet meer, omdat dit de voorstelling is.
4.	Bewegen de spelers vrij?	Voor meting: Spelers doen de opdrachten, maar de bewegingen zijn klein. De meer ervaren spelers spelen wel groter. Midden meting: Nog niet alle masker zijn klaar, dus deze worden aan elkaar overgegeven. Het is bijzonder om te zien dat dezelfde spelers met masker op veel grotere bewegingen maken, dan dat de spelers geen maskers op hebben. De spelers bewegen vrij, maar hebben wel specifieke aanwijzingen nodig om de beweging groter te maken. Na meting: Zoals hierboven al benoemd is spelen de spelers groter en lijken ze te genieten van het spel. Ze maken grote bewegingen en lijken minder met elkaar bezig te zijn, meer in het moment te zijn. De spelers spelen alle drie de voorstellingen groot en vol overgave.
5.	Stelt de groep zich uitnodigend op om grenzen te verleggen?	Voor meting: Ja, ze zijn enthousiast om nieuwe dingen te leren. Er is nog niet aan de spelers gevraagd zichzelf uit te dagen. Midden meting: De groep is steunend en staat open voor uitdagingen. Er wordt aangegeven als iets te ver gaat. De spelers hebben wel aanmoediging nodig om uit hun comfortzone te treden. Na meting: Als er verteld wordt dat er iets misging, steunt de groep elkaar en zeggen ze dat de spelers het goed opgelost hebben en dat het publiek het niet gemerkt heeft. De groep is steunend en het is te merken dat het een hechte groep is. Ze doen het samen. Ze helpen elkaar waar nodig en geven elkaar steun. Ze moedigen elkaar ook aan om meer uit zichzelf te halen en komen met ideeën om dat te doen.
6.	Is er een verandering qua spel, sinds de vorige observatie?	Voor meting: - Midden meting: Ja. De spelers spelen groter. Daarnaast reageren de spelers sneller op aanwijzingen en er is meer spelplezier te merken.

		Na meting: Ja, het spel is veel groter. Daarnaast lijken ze ook meer op hun gemak. Ze weten duidelijk wat ze moeten doen en doen dit met overgave. Als het mis gaat, dan lossen ze het op. Ik weet hoe de voorstelling gaat en zie dat het niet helemaal klopt, maar de spelers blijven in hun rol en lossen het op. Ik denk dat het andere publiek niet gemerkt heeft dat er iets misging. De spelers kennen hun personages goed, dit zijn ook personages die gecreëerd zijn uit hun eigen wensen en karakters. Ze vertolken ze mooi.
7.	Zijn er volgens jouw observaties grenzen verlegd? Waarom?	Voor meting: - Midden meting: Bij twee spelers in ieder geval. De ene speler heeft hele nare relaties gehad, waarbij ze onderdrukt werd voor een dominante partner. Nu speelt ze zelf de dominante partner. Als ze niet het masker op heeft zegt ze dat ze het heel erg moeilijk vindt en eigenlijk niet zo goed weet hoe en wat, omdat ze niet van zichzelf zo is. Als ze haar dominante masker op zet, wordt ze ook echt ineens dominant. Ze gaat stampen en maakt zich groot. Uiteindelijk durft ze zelf de andere speler op de grond te duwen met een touw om zijn nek en haar voet op haar rug. Dit gaat nog wel met meer twijfel in haar lichaam, ze is nog niet op haar gemak om dat te doen in spel. Na meting: Ja, een van de spelers vond het erg spannend en vervelend om nare geluiden en bewegingen te maken achter het masker. Ze heeft namelijk van jongs af aangeleerd zich netjes en elegant te gedragen. Tijdens de voorstelling deed ze dit met overtuiging. Een andere speler vond het erg naar om klei op haar gezicht te smeren en tijdens de voorstelling deed ze dit gewoon. Na de voorstelling vertelde ze wel, dat ze het nog steeds ontzettend vervelend vond, maar dat het wel goed was voor de voorstelling dat ze het had gedaan. Een andere speler moest twijfelachtig en angstig spelen. De speler zelf is al snel overprikkeld van zichzelf en heeft daarom een afspraak dat hij af en toe de repetitieruimte uit mag lopen. De speler is erg kritisch op zijn eigen spel en is niet snel tevreden. De speler vindt het lastig om angstig te spelen, maar tijdens de voorstelling zit hij helemaal in de rol. Tijdens de repetities had hij het meteen door als hij een deel van de scene niet deed of vergat. Na de voorstelling, leek hij niet te beseffen dat hij een deel was vergeten. Hij was trots op zichzelf en zijn eigen spel.

8.	Wat is de houding van de spelers en de groep?	Voor meting: De groep is ondersteunend en leuk met elkaar. Er hangt een veilige sfeer. De betere spelers nemen het voortouw. Er worden geen grote bewegingen gemaakt, als het niet elke keer letterlijk gevraagd wordt. Midden meting: De houding is erg positief. Ze zijn aan het geiten met elkaar, maar reageren snel als er geconcentreerd gewerkt moet worden. Het spelplezier straalt ervan af. Na meting: Ondersteunend. Ze waren positief naar elkaar en moedigden elkaar aan.
9.	Overige observaties die met grenzen verleggen te maken hebben.	Voor meting: De spelers hebben hun eigen speelstijl/talent in spelen en blijven hier steeds in terugvallen. Bijvoorbeeld veel tekst, grote of kleine bewegingen en vooral volgen. Spelers zijn gemotiveerd om met maskers te spelen. Midden meting: - Ik merk dat de spelers veel duidelijkheid nodig hebben. Hoe duidelijker het is, hoe meer de spelers buiten hun comfortzone durven te treden. - De spelers hebben moeite met het kijken door hun maskers, dit belemmert hun spel. Hierdoor wordt hun spel kleiner en gaan ze meer spelen in hun eigen wereld, in plaats van met elkaar. - Spelers gaan soms ook even de repetitieruimte uit. Wat doen ze daar? Waarom hebben ze daar behoefte aan? Na meting: Het was duidelijk te merken dat de spelers een hechte band hebben en trots op elkaar en zichzelf zijn wat ze hebben neergezet.

Bijlage 4: Transcriptie

Transcriptie afname survey

Hieronder vindt u de transcriptie van de eerste meting op 19 maart 2021. Dit interview is gecodeerd door de stukken tekst te markeren.

Het transcriberen begint vanaf dat de **eerste vraag** gesteld wordt.

Uitleg survey.

- Carlijn: Kan ik mijn grenzen aanvoelen tijdens maskertheater? Dus voel ik aan als ik aan het spelen ben als ik iets niet wilt, of als iets te ver staat. Dan gaat het om voelen. Wil iedereen dan in drie zinnen, kort toelichten waarom je daar bent gaan staan? Zullen we zo beginnen en dan naar achteren gaan?
- Speler 8: Ik heb nog niet zo heel veel met het masker op kunnen spelen, maar ik denk dat ik dat wel kan, maar kan het dus nog niet helemaal zeker zeggen.
- Carlijn: Ja...
- Speler 6: Goedemorgen.
- Groep: Goedemorgen (naam speler). (rumoerig)
- Speler 3: Bij mij precies hetzelfde. Ik heb het vorige week voor het eerst gedaan. Ik denk dat ik het wel een beetje kan, maar dat kan ik nog niet helemaal zeggen.
- Carlijn: Ja..
- Speler 5: Ik bijna, maar soms ga ik wel iets te ver, omdat ik dan heel erg energiek ga spelen en dan helemaal buiten adem ben. Dus ik ben nog niet helemaal daar waar ik wil zijn.
- Speler 1: Ehmm, soms niet, soms wel, dus jaa ehmm. Ik sta hier ook omdat ik het altijd wel weer snel van mij af zet als ik een grens over ga, dus jaa. Ik weet niet hoe andere dat zien, maar omdat ik mijzelf constant monitor en constant alles hetzelfde wil houden, is een beetje een handicap van mij. Dus dat ik dan wel op bepaalde manieren kan aanvoelen als ik over mijn grens ga.
- Carlijn: Heel duidelijk.
- Speler 1: Niet altijd...
- Carlijn: Dus daarom in het midden.
- Speler 1: Jaa!
- Carlijn: Bij jou (naam speler)
- Speler 2: Ik denk dat ik het wel kan, maar dat ligt er wel aan wat voor situatie het is. Vandaar dat ik deze keuze heb gemaakt.
- Carlijn: Ja, superduidelijk.
- Speler 4: Ik ben hier gaan staan, omdat ik daar nog wel heel wat moeite mee heb om mij zo in te leven dat ik mij ook de persoon zou kunnen voelen. Vandaar dat ik hier ben gaan staan, ben daar nog wel erg onzeker in.
- Carlijn: Ja, superduidelijk antwoord. Dank je.
- Speler 7: Ja, ik weet het eigenlijk gewoon nog niet en daarom ben ik hier gaan staan. Misschien dat dat nog veranderd.
- Carlijn: Willen jullie ook meteen mee doen? We hebben net de eerste vraag gedaan.
- Speler 6: Ik moet eerst even mijn jas uittrekken.
- Carlijn: Eerst even je jas uittrekken.
- Speler 5: Of je zegt het vanaf daar al, dat je dan eerst even kijkt?
- Speler 6: ja.
- Carlijn: (naam speler) Kan je tijdens het spelen je grenzen aanvoelen? Dus voel ik aan als ik aan het spelen ben als ik iets niet wilt, of als iets te ver staat.
- Speler 6: Ik denk het wel.
- Carlijn: Okee, en waar zou je dan gaan staan. Bij 75, 50 of helemaal 100?
- Speler 6: Bij de 50%.
- Carlijn: En bij jou?

Speler 9: Ook bij 50%.

Carlijn: Okido, dan gaan we naar de **tweede vraag**: zou je dat ook aangeven? Dus als je het aanvoelt, zou je het dan ook zeggen, van ik wil die niet. Zou je dan zeggen, nee dat zou ik niet doen of ja dat zou ik wel doen?

Kan je vertellen waarom je hier bent gaan staan?

Speler 7: Ik denk dat het wel okee is voor mij om dat gewoon aan te geven, jaa.

Speler 5: Wat voor mij lastig is, is dat ik dan denk, okee misschien moet ik er wel maar gewoon overheen, omdat er dan iets moois kan ontstaan. Daarom sta ik hier, omdat het net niet beide is.

Speler 3: Ik weet het gewoon nog niet en daarom ga ik hier staan.

Carlijn: Kort maar krachtig.

Speler 3: haha jaa.

Speler 1: eh. Jaa ik denk dat ik gevoelsmatig het wel aan kan geven, daarom ben ik iets opgeschoven naar het midden.

Carlijn: Jaa heel duidelijk.

Speler 8: Jaa, ehmm ik zeg het niet zo gauw. Ik ga wel mee met de dingen. Ik denk dan ook wel vaak, ik moet gewoon niet zo moeilijk doen. Dus misschien doe ik dan stiekem minder hard echt mee, dan dat ik aangeef dat ik het niet fijn vind.

Carlijn: Fijn voor het delen.

Speler 2: Nee ik denk niet dat ik het heel snel aangeef.

Carlijn: Kort, maar erg duidelijk.

Speler 4: Ik ben daar wel erg terughoudend in, maar vandaar dat ik dus hier ben gaan staan.

Carlijn: Jaa, heel duidelijk.

Speler 6: Tjaa, dat zal ik niet echt doen snel.

Carlijn: Jaa, en (naam speler) sta jij ook bij de 50%?

Speler 9: Ik stond nog even nergens, maar zou daar wel gaan staan.

Carlijn: Waarom ben je daar gaan staan?

Speler 9: Beetje half half. De ene zou ik wel zeggen dat ik iets wel of niet wil. De andere keer denk ik, mm wil ook niet zielig doen.

Carlijn: Superduidelijk. Dan gaan we naar de **derde vraag**. Durf je te ontspannen als je op de spelvloer staat?

Speler 7: Met het masker op?

Carlijn: Jaa, of je de controle los durft te laten, dat je lekker durft te spelen en gewoon gaat en dat je ervan geniet.

Dan ga ik de andere kant op, vanwege anderhalve meter afstand.

Gerommel. Geroesemoes.

Carlijn: Okee, laten we achterin beginnen. Waarom ben je op 100% ja gaan staan.

Speler 9: Ik ben hier gaan staan, want ik had vorige week dat masker op en toen had ik echt zoiets van he! Het is gewoon zo lekker. Laat het nu maar gebeuren.

Carlijn: Aah mega leuk! Echt fijn, leuk effect en superduidelijk.

Speler 8: jaa, spelen is spelen. En als je daar dan eenmaal bent, vind ik het super fijn om los te laten en dat het er gewoon is.

Speler 6: Daar ben ik het helemaal mee eens!

Carlijn: Daar sluit je je helemaal bij aan?

Speler 6: Jaa.

Carlijn: Lekker overtuigend.

Speler 1: Ik nog net 25% minder dan een volledige ja.

Carlijn: Dus nog een klein beetje en dat helemaal?

Speler 1: Jaa, nog even nog iets meer dat zou wel fijn zijn.

Carlijn: Ja, dus nog iets meer. Duidelijk.

Speler 3: Ik voel mij best wel vrij met het masker op, qua bewegingen dan. Maar ik heb wel dat ik beperkt ben met het zicht. Omdat je niet echt goed kan kijken alle kanten op.

Carlijn: Jaa duidelijk.

Speler 5: Ik laat wel steeds meer los, maar ben nog niet helemaal bij de 100%.

Carlijn: Jaa duidelijk. Dank je.

Speler 4: Ja ik sta hier in het midden omdat, ja ik ben daar niet onzeker, maar ook niet zeker in. Dus dan kies ik maar het midden.

Carlijn: Jaa heel duidelijk. Dank je.

Speler 2: Ik denk wel dat ik dat doe, maar ik geloof niet altijd dat ik dat kan.

Carlijn: Dus echt geloven in jezelf?

Speler 2: Ja. Wil wel meer zelfvertrouwen.

Carlijn: Duidelijk.

Speler 7: Nou ik heb nog het gevoel van, ben ik wel diegene met dat masker. Ik had ook moeite met zicht. Ik had dan een masker met 1 gat waar je doorheen kon kijken. Dan moet je het meer op gevoel doen, dat was wel lastig.

Carlijn: Was wel uitdagend?

Speler 7: haha jaa.

Carlijn: Nou ik heb nog twee vragen. De **vierde vraag** sluit aan bij wat (speler 2) zei. Heb je zelfvertrouwen als je op de vloer staat? Geloof je in jezelf?

Wat leuk, iedereen boven de 50%. Nou zullen we bij jou beginnen.

Speler 2: Ja, sluit eigenlijk aan bij wat ik net al zei. Dat ik niet altijd geloof dat ik dat kan.

Speler 1: Soms voel ik mij er onzeker over en soms niet. De ene keer ben ik zeker van mijn zaak en de andere keer.

Carlijn: Ja, superduidelijk. Dank je.

Speler 7: Bij mijzelf denk ik wel vaak, mmm dat kan beter (naam speler).

Carlijn: Dus daarom in het midden.

Speler 7: Jaa.

Speler 3: Nou het is een beetje lastig, want ik ben een perfectionist. En dat is natuurlijk erg lastig, want ik wil dan altijd het beste beste en beste. Dan wordt ik toch wel een beetje onzeker als ik dan denk ooh nu gaat het niet zoals ik wilde dat het zou gaan. Vandaar dat ik hier ben gaan staan.

Speler 8: Jaa daar kan ik mij wel een beetje bij aansluiten. Dat ik dan de hele tijd denk, doe ik dit wel goed. Ben ik wel grappig, ben ik wel leuk. Daar wordt ik ook onzeker over.

Speler 5: Ging het nou over zelfvertrouwen? Ben even de vraag vergeten.

Carlijn: Ja, klopt.

Speler 5: Ja, ik laat het gewoon heel erg los. Ik kijk dan later wel terug van, okee misschien had ik dit anders kunnen doen. Ik heb er dan wel vrede mee, maar soms ook nog net niet.

Carlijn: Okee superduidelijk.

Speler 9: Ben wel perfectionistisch. Jaa weetje. Dan sta ik er. Dan heb je zo'n moment van ja, het gaat lekker. Dan kijk ik mijzelf terug en dan denk ik, ooh help dat had ik beter anders kunnen doen. Ooh jeetje ik kan nog veel beter en moet nog veel beter. En dan vind ik mijzelf eigenlijk niet zo goed.

Carlijn: Jammer is dat, maar wel duidelijk uitgelegd.

Speler 4: Ik ga voor de volle 100% omdat ik al lang genoeg theater doe om mij echt zeker te voelen. Ja.

Carlijn: Superfijn!

Speler 6: Sluit mij daarbij aan.

Carlijn: Mooi, dan gaan we naar de **vijfde vraag**. Durf je je vrij te bewegen als je een masker op hebt?

Gerommel. Geroesemoes.

Carlijn: Okee, dan beginnen we aan die kant.

Speler 5: Ik denk er helemaal niet meer over na, dus ik ga gewoon en dan is het gewoon zo. Dan doet mijn lichaam gewoon wat hij zelf wil.

Carlijn: Mooi. En bij (naam speler).

- Speler 9: Ik vind het wel echt leuk met die maskers. Ik heb zoiets van je bent gewoon even helemaal niet jezelf en dan kan je gewoon even helemaal mee. Lekker stoer gewoon even gaan met die banaan en we zien wel.
- Speler 1: Ja, ik heb het pas 1 keer ervaren. Toen had ik er wel gewoon vertrouwen in, dus ik hoop dat dat de volgende keer ook zo gaat zijn en dan ga ik misschien wel naar de 100%.
- Carlijn: We gaan het zien, superduidelijk.
- Speler 4: Ik ben hier gaan staan, want masker theater is voor mij nog helemaal nieuw en dat is dan nog allemaal even wennen en daarom sta ik hier.
- Carlijn: Dus nog net niet helemaal, maar wel een goed gevoel erover?
- Speler 4: Ja, wel een goed gevoel erover.
- Speler 2: Ja, dat geldt voor mij eigenlijk ook wel.
- Speler 8: Moet even wennen, omdat ik niet alles goed kan zien. Ook omdat ik gewend ben vooral met mijn gezicht te spelen, en aan de kijkers kan zien of iets werkt of niet. Met het masker op ging dat de vorige keer niet zo goed.
- Carlijn: Aah jaa. Duidelijk.
- Speler 6: Ik heb het ook pas 1 keer gedaan. En ik denk als je dit over een x aantal weken vraagt, dat het dan wel anders is. Dan ga ik meer richting ja. Maar nu pas 1 keer gedaan.
- Speler 3: Dat geldt voor mij ook. Voel mij best lekker achter dat masker en ook qua bewegingen enzo. Maar ik zit wel echt met het zicht. Het kijken. Daarom sta ik bij 50%.
- Carlijn: Aah ja, echt het kijken. Duidelijk.
- Speler 7: Ik heb echt het idee dat ik het helemaal eigen moet maken. Daarom sta ik hier.
- Carlijn: Superduidelijk. Dank je dat jullie mijn vragen willen beantwoorden.
- Joris: Voor jouw onderzoek gaat het specifiek over maskertheater. Maar ik ben wel benieuwd hoe anders maskertheater is van wat jullie normaal doen? Dan is helemaal niet anders, nee en heel anders ja.
- Carlijn: Oeh dat is ook een interessante vraag.
Groep gaat aan de kant van ja staan.
- Carlijn: Wat maakt het nu zo totaal anders?
- Speler 9: Wat het voor mij is. Je hebt een masker op en dan heb ik het al helemaal iets anders ben, dan dat ik zelf ben. Want ik heb dat doen een keer gehad met een vossenjacht op de (plek woongroep). Toen gingen we ook schminken en toen voelde ik mij helemaal van wauw. Dit is helemaal wat ik leuk vind.
- Carlijn: Het ligt in jouw straatje helemaal?
- Speler 9: Ja.
- Carlijn: Andere reacties?
- Speler 3: Zoals net al gezegd werd. De mimiek is er natuurlijk helemaal niet. Dat is bij 'normaal' toneelspelen natuurlijk wel belangrijk ook.
- Speler 7: Wat mij ook opviel bij de filmpjes die we hadden gezien van de professionele spelers. Over hoe belangrijk het is was je met je lichaam doet en dat is met een masker wel echt even zoeken.
- Speler 4: Het is voor mij nog wel echt wennen. Echt helemaal ontdekken.
- Joris: Je zit nu twee weken in deze ontdekking, is het een interessante ontdekking?
- Speler 4: Ja, het is spannend voor mij. Want het is een nieuw terrein. Ik heb zelden met iets voor mijn gezicht gelopen.
- Carlijn: Wil iemand nog wat vragen? Nee, dan dank ik jullie allemaal.

Bijlage 5: GO-NO GO formulier

Checklist GO-NO GO onderzoekopzet O&I

(de student laat dit formulier invullen door de O&I begeleider en voegt dit toe als bijlage aan het onderzoeksverslag)

Studentnaam: Carlijn Gouwentak

Studentnummer: 600708

Onderzoeksopzet:

	Criterium	Opmerkingen
1	Probleemanalyse ☐ Bevat heldere analyse van probleem/kwestie in de praktijk vanuit verschillende perspectieven ☐ Bevat heldere analyse van probleem/kwestie in de literatuur door gebruik van diverse bronnen ☐ Bevat een vertaling van de analyse van probleem/kwestie naar een concrete vraagstelling	Dit is goed, je mag de lezer nog iets meer meenemen, zie opmerkingen in het document.
2	Vraagstelling ☐ Vraagstelling (hoofdvraag + de deelvragen) is helder geformuleerd ☐ Doelstelling is helder geformuleerd	ja
3	Doel van onderzoek ☐ Bevat een heldere beschrijving van het beoogd projectresultaat (waar het onderzoek een bijdrage aan levert) ☐ Bevat een heldere beschrijving van de relevantie voor de betreffende beroepspraktijk ☐ Bevat gezamenlijk met opdrachtgever geformuleerde eisen aan het beoogd projectresultaat	Projectresultaat mag nog meer in verband worden gebracht met de probleemstelling. Dat zie ik nu nog te weinig terug. Ik lees veel over dagbesteding, rapportage etc. in de probleemstelling, maar nog niet bij je projectresultaat. Wanneer is jouw opdrachtgever tevreden? Wat wil ze graag zien?
4	De methode van onderzoek ☐ Bevat een concrete en passende onderzoeksopzet (type(n) onderzoek, onderzoek benadering, databronnen, dataverzamelmethode(n), meetinstrumenten en analyse) ☐ Bevat een onderbouwing van de onderzoeksopzet door verwijzingen naar relevante bronnen ☐ Bevat een verantwoording van de kwaliteit van het onderzoek: validiteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid	Dit is goed gedaan, maar ik mis nog wat onderbouwing als het gaat om analyse
5	De aanpak	prima

	☐ Bevat een (gedetailleerde) planning voor het gehele onderzoek ☐ Bevat beschrijving van randvoorwaarden voor het project	
6	De haalbaarheid ☐ Het plan van aanpak is volgens docent haalbaar binnen de gestelde tijd	ja
7	Afstemming ☐ Plan van aanpak is tot stand gekomen in afstemming met de opdrachtgever, te weten beroepspraktijk	Spraak memo: "Hallo Carlijn, ik ben nu aan het kijken naar je onderzoeksopzet. Het ziet er goed uit. Ik vind het verslag er heel goed uitzien. Super degelijk, en nouja degelijk is niet het goede woord, gedegen, stap voor stap, heel goed uitgewerkt. Ik ben benieuwd wat eruit gaat komen! Erg benieuwd." (Merel, 19-03-21).

Conclusie

De projectopdracht is:

- ☒ **GO: Geschikt**
☐ NO GO: Geschikt, mits enige aanpassingen in het plan van aanpak worden gedaan
☐ NO GO: Ongeschikt

Toelichting:

Goede opzet, je kunt van start.

Datum:
18 maart 2021

Plaats:
Amsterdam

Naam O&I begeleider
Inez Hage-Lock

Handtekening:

Bijlage 6: Afronding met O&I opdrachtgever

Naam opdrachtgever: M. van Lieshout

Datum:

Handtekening:

Studentnaam: Carlijn Gouwentak

De student heeft het definitieve onderzoeksverslag overhandigd aan de opdrachtgever.	Voldaan/ niet voldaan
De student heeft door middel van dit onderzoek een bijdrage geleverd aan de praktijk van de opdrachtgever.	Reactie: